LUNDS UNIVERSITET

INSTITUTIONEN FÖR PSYKOLOGI

”Det finns ju två typer av människor här…”

En diskursanalytisk studie om konstruktionen av sexualitet på psykologprogrammet

Johanna Dahlin & Julius Lindeberg

Psykologexamensuppsats
Handledare: Margot Bengtsson
Examinator: Sven Ingmar Andersson
Datum: 2009-05-29

Tack!
Till våra deltagare i såväl fokusgrupp som pilotstudie
Till Margot Bengtsson för god handledning
Till Anita Lennerstedt för hjälp med alla tänkbara praktiska frågor

ABSTRACT

The aim of the study was twofold. The main purpose of the essay is to highlight some of the ways in which sex and sexuality are constructed at the Professional Psychological Programme at Lund University. The empirical study also contains the long-term aim to open up for the possibility of change regarding the ways in which sexuality is currently taught at the Professional Psychological Programme. The study was conducted from a social constructionist perspective and was based on discussions in focus groups between students attending the Professional Psychological Programme at Lund University. During the focus group sessions the students read and discussed texts about sex and sexuality. The texts were partly collected from course literature at the Professional Psychological Programme and partly from social constructionist academic literature. The discussion was recorded and later analyzed with Foucauldian discourse analysis according to Carla Willig´s six step model. Four conflicting discourses about sexuality were found in the analysis of the focus group discussion: a biomedical discourse, an individualizing discourse, a queer discourse and finally an equality discourse.

Keywords: sexuality, Professional Psychological Programme, psychology, focus group, social constructionism, Foucauldian discourse analysis, discourse analysis, discourse, subject, subject position, subjectivity, power/knowledge

SAMMANFATTNING

Studiens syfte är tvådelat. Uppsatsen syftar till att försöka tydliggöra några av de sätt som sex och sexualitet konstrueras på vid psykologprogrammet i Lund. På längre sikt syftar den empiriska studien även till att öppna upp för en förändringspotential när det gäller undervisningen om sexualitet på psykologprogrammet. Studien genomfördes inom en socialkonstruktionistisk teoriram och baseras på fokusgruppsamtal med studenter på psykologprogrammet vid Lunds universitet. Under fokusgruppsamtalen fick studenterna läsa och diskutera texter om sex och sexualitet hämtade dels från kurslitteratur och dels från socialkonstruktionistisk akademisk litteratur. Diskussionen spelades in och analyserades med hjälp av Foucault-inspirerad diskursanalys enligt Carla Willigs sexstegsmodell. Fyra konkurrerande diskurser om sexualitet återfanns i diskussionen mellan deltagarna; en biomedicinsk diskurs, en individualiserande diskurs, en queer diskurs och en jämlikhets- och likabehandlingsdiskurs.

Nyckelord: sexualitet, psykologprogrammet, psykologi, fokusgrupp, socialkonstruktionism, Foucault-inspirerad diskursanalys, diskursanalys, diskurs, subjekt, subjektsposition, subjektivitet, makt/kunskap

INLEDNING 7
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING 8
TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER 9
Socialkonstruktionism 10
Socialkonstruktionistisk språksyn 10
Vad är en diskurs? 11
Kunskap och makt 13
Subjektet 14
Sexualitet i ett historiskt perspektiv 15
Är sexualiteten förtryckt? 15
Talet om sexualiteten 16
Vad är då sexualitet? 17
Sexualitet i mainstreampsykologi 18
Naturvetenskap och humanvetenskap 18
Konsekvenser för subjektet 19
Konsekvenser för sexualiteten 19
Queerteori – en motmaktsteoretisk diskurs? 21
Vad är queerteori? 21
Heteronormativitet 22
Den heterosexuella matrisen 23
Performativitet 25
METOD 26
Fokusgrupp som undersökningsmetod 26
Tillvägagångssätt 27
Utgångspunkter 27
Etiska frågor 28
Material 28
Deltagare 30
Praktiskt genomförande 30
Analysmetod 31
Foucault-inspirerad diskursanalys 31
Steg ett: diskursiva konstruktioner 32
Steg två: diskurser 32
Steg tre: handlingsmöjligheter i texten 32

Steg fyra: subjektspositioner 33
Steg fem: praktiker 33
Steg sex: subjektivitet 33
Vilken typ av kunskap produceras? 33
Reflexivitet 34
Begränsningar 34
Tillvägagångssätt – Diskursanalys i sex steg 35
Diskursiva konstruktioner 35
Diskurser 35
Handlingsmöjligheter i texten 35
Subjektspositioner 35
Praktiker 36
Subjektivitet 36
En linjär modell? 36
RESULTAT: FYRA DISKURSER I KONFLIKT 36
Biomedicinsk diskurs 37
Den patologiska sexualiteten 37
Diskursiva konstruktioner 38
Diskurser 38
Handlingsmöjligheter i diskussionen 39
Subjektspositioner 39
Praktiker 39
Dissekerad eller frigjord sexualitet 40
Diskursiva konstruktioner 42
Diskurser 42
Handlingsmöjligheter i diskussionen 42
Subjektspositioner 43
Praktiker 43
Subjektivitet inom den biomedicinska diskursen 44
Individualiserande diskurs 45
Den avvikande sexualiteten återfinns i individen 45
Diskursiva konstruktioner 46
Diskurser 46
Handlingsmöjligheter i diskussionen 47
Subjektspositioner 47
Praktiker 48

Att bekänna sin sexualitet 48
Diskursiva konstruktioner 50
Diskurser 50
Handlingsmöjligheter i diskussionen 51
Subjektspositioner 51
Praktiker 51
Det är farligt att bekänna sin sexualitet 52
Diskursiva konstruktioner 53
Diskurser 53
Handlingsmöjligheter i diskussionen 53
Subjektspositioner 54
Praktiker 54
Subjektivitet inom den individualiserande diskursen 54
Queer diskurs 55
Att klassificera och namnge sin sexualitet 56
Diskursiva konstruktioner 57
Diskurser 58
Handlingsmöjligheter i diskussionen 59
Subjektspositioner 59
Praktiker 60
Sexualitetens instabilitet eller stabilitet 60
Diskursiva konstruktioner 62
Diskurser 62
Handlingsmöjligheter i diskussionen 63
Subjektspositioner 63
Praktiker 63
Subjektivitet inom den queera diskursen 64
Jämlikhets- och likabehandlings diskurs 64
Jämställd sexualitet 65
Diskursiva konstruktioner 66
Diskurser 66
Handlingsmöjligheter i diskussionen 67
Subjektspositioner 67
Praktiker 67
Likabehandling och psykologens arbete 68
Diskursiva konstruktioner 69
Diskurser 69
Handlingsmöjligheter i diskussionen 69

Subjektspositioner 70
Praktiker 70
Subjektivitet inom jämlikhets- och likabehandlingsdiskursen 70
DISKUSSION 70
Diskussion av resultatet 70
Variation eller motsägelser? 71
Konstruktion eller konstitution? 72
Funktion och makt 72
Framtid? 73
Reflexivitet 74
REFERENSER 76
BILAGOR 79
Inbjudan till fokusgruppsamtal 79
Textmaterial 80
Intervjuguide 83

INLEDNING

Under de senaste fem åren har vi varit en del av det utbildnings- och kunskapsmaskineri som kallas psykologprogrammet[1]. Har sexualiteten funnits med i detta maskineri? Svaret blir både ja och nej. Under vår tid på psykologutbildningen i Lund har vi delvis upplevt en brist. Är inte sexualiteten viktig för människan? Borde inte vi som ska bli psykologer diskutera mer om vad sexualiteten kan betyda i människors liv? Utöver detta har vi också upplevt något annat, en obekväm känsla har för oss genomsyrat den undervisning och litteratur om sexualitet som finns på psykologprogrammet. Vi har helt enkelt inte känt oss bekväma med hur sexualitet har förmedlats på utbildningen. Var kommer då denna obekväma känsla ifrån? För oss började det med en diskrepans, det var så stor skillnad mellan alla de möjliga sexualiteter som finns i samhället och vad som verkade vara den enda möjliga sexualiteten på psykologprogrammet, det heterosexuella parförhållandet som fullbordas med samlag och reproduktion. Hur kunde det vara så stor skillnad? Varför kändes det som att hoppa femtio år bakåt i tiden när vi satte oss i föreläsningssalen? Det hela fortsatte med det faktum att en stor del av kurslitteraturen reproducerar traditionella sätt att vara man respektive kvinna på och att det är just en kvinna och en man som förutsätts ingå i den sunda, normala familjen. Det har också blivit tydligt för oss under de här fem åren att i psykologin gör man ofta en uppdelning mellan normalt och avvikande vilket vi också tror är ett sätt att *skapa* normalt och avvikande. Människan blir väldigt tydligt kategoriserad, mätt och kvantifierbar. Som deltagare i det här maskineriet undrar vi om också vi själva bidrar till att konstruera en sexualitet som vi inte kan stå för? Hur normativa är vi som psykologer och hur påverkar detta våra klienter?

Ovanstående funderingar sporrade oss till att börja undersöka om det finns andra, mer kritiska sätt att förhålla sig till psykologi och sexualitet än de sätt som erbjuds inom det som kallas mainstreampsykologi (Burr, 2003). Vi fann att man inom de traditioner vilka benämns som socialkonstruktionism och kritisk psykologi behandlade de frågor vi själva börjat ställa oss (se till exempel Burr, 2003; Henriques, Hollway, Urwin, Venn & Walkerdine, 1998; Stainton Rogers & Stainton Rogers, 2002). Därmed började tanken på att skriva en uppsats om sexualitet och psykologi utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv att växa fram. Psykologin kan ses som stående på två ben, dels den psykologiska forskningen och dels den

[1] ”Psykologprogrammet är ett program på avancerad nivå om 300 högskolepoäng som leder fram till psykologexamen. Efter ett års praktisk tjänstgöring som psykolog kan man få psykologlegitimation utfärdad av Socialstyrelsen. Utbildningen innehåller både teoretiska och praktiska moment. Dessa förbereder för arbete som psykolog inom stort antal olika områden, t ex inom psykiatrin, inom skolan eller andra delar av arbetslivet” (Institutionen för psykologi, 2009a)

psykologiska praktiken . Som student på psykologprogrammet har man kontakt med den senaste forskningen inom mainstreampsykologin samtidigt som man gör erfarenheter av den psykologiska praktiken via klientarbete, utredningar och bedömningar. Således tycker vi att psykologprogrammet – psykologstudenterna – sexualitet är ett bra fält att studera, då forskning påverkar praktik och vice versa.

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING

Det finns två huvudsakliga syften med studien. Det ena är att öppna upp för en förändringspotential när det gäller undervisningen om sexualitet på psykologprogrammet. Vi väljer att försöka förverkliga förändringspotentialen genom att föra fram konkreta förslag på förändringar som uppstod i diskussionen bland de studenter som var med i vår undersökning. Vi ämnar sammanställa förslagen till förändring i ett dokument som överlämnas till ledningen för psykologprogrammet. Detta mer konkreta förändringsarbete sker dock inte inom ramen för uppsatsen vilket för in oss på det andra huvudsakliga syftet med studien och det som kommer att redogöras för i uppsatsen: Att försöka tydliggöra åtminstone några av de sätt som sex och sexualitet konstrueras på inom ramen för psykologprogrammet. Detta mer explorativa arbete kan ses som en grund mot vilken den mer förändringsinriktade delen av studien bygger på. Förhoppningen är att genom att tydliggöra några av de sätt som sexualitet konstrueras på så kan konflikter mellan olika synsätt på sexualitet bli tydliggjorda. Dessa konflikter är givetvis viktiga att ta hänsyn till om man skall försöka initiera ett förändringsarbete. Med detta sagt vill vi ändå poängtera att det naturligtvis finns en förändringspotential i genomförandet av en undersökning och författandet av en uppsats. Denna förändringspotential ligger dock framförallt hos oss och deltagarna i undersökningen på så vis att vi i undersökningen tillsammans kan sägas ha genomfört ett granskande och reflekterande arbete kring våra erfarenheter av vilka bilder av sexualitet som förmedlas på utbildningen. Syftet med själva uppsatsen är alltså att försöka tydliggöra några av de sätt på vilket sexualitet konstrueras på psykologprogrammet. Vår frågeställning är:

Hur konstrueras begreppet sexualitet på psykologprogrammet vid Lunds universitet, vars undervisning bedrivs enligt utbildningsplanen PSP2007 (Institutionen för Psykologi, 2009b) för närvarande, och hur tas begreppet sexualitet upp av de studerande på psykologprogrammet?

Det är möjligt att närma sig frågeställningen på olika sätt. Tidigare undersökningar har till exempel granskat kurslitteratur som ingått i psykologutbildningen (Dahlström, Nilsson & Wallin, 2006; Bergström, 2004). Vi väljer att genomföra vår undersökning genom att låta en grupp studenter på programmet träffas i en fokusgrupp för att diskutera sex och sexualitet utifrån två olika typer av texter. Vi tänker oss att sexualitetsbegreppet på psykologprogrammet konstrueras genom en interaktion mellan institutionen för psykologi, studenterna på programmet och samhället. Därför väljer vi att låta studenterna diskutera dels utifrån texter hämtade från kurslitteratur, och dels utifrån texter om sexualitet vilka inte ingått som litteratur på psykologutbildningen i Lund.

TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

Den teoretiska grunden till vår empiriska undersökning kan sägas stå på fyra ben. Det första benet är en sammanfattning av socialkonstruktionistisk teoribildning och begreppsapparat. Denna framställning syftar dels till att sätta in resterande delar av teoriavsnittet i ett socialkonstruktionistiskt ramverk och dels till att underlätta förståelsen av den analysmetod vi valt; diskursanalys. Det andra benet är en historisk översikt över hur sexualitet har konstruerats och konstrueras i västvärlden. Detta avsnitt baseras i huvudsak på Foucaults text i *Sexualitetens historia, band 1, viljan att veta* (2002). Foucaults texter och idéer har spelat en stor roll för hur man inom socialkonstruktionistisk teori har kommit att se sexualiteten som förknippad med kunskapsproduktion, makt och reglering (Burr, 2003). Således utgör detta avsnitt en bakgrund till det tredje benet som är en kritisk framställning av mainstreampsykologins vetenskapsteoretiska grunder och dess konsekvenser för hur sexualitetsbegreppet konstruerats. I och med den stora roll Foucault spelat för socialkonstruktionistisk teori bildar vår framställning av hans tänkande om sexualitet även bakgrund till det fjärde benet, som är en beskrivning av grunddragen i den socialkonstruktionistiska tradition som kan benämnas som queerteori.
Det går alltid att ifrågasätta vad som tas med i ett teoriavsnitt respektive vad som utelämnas. Våra argument för val av teori grundar vi på att vårt syfte, vår frågeställning och vår analysmetod är baserade på ett socialkonstruktionistiskt tänkande, på att hur mainstreampsykologin konstruerat begreppet sexualitet troligtvis spelar roll för hur begreppet konstrueras på psykologprogrammet idag och slutligen på att queerteori idag är en inflytelserik faktor i konstruktionen av begreppet sexualitet (Kulick, 2005).

Queerteori ingår inte på psykologprogrammet i Lund (se till exempel programmets hemsida http://www1.psychology.lu.se/psyk/) men vi tänker oss att studenterna som deltar i den empiriska undersökningen har erfarenheter av hur begreppet sexualitet konstrueras även utanför mainstreampsykologin och att queerteori möjligen kan fungera som ett teoretiskt ramverk åt dessa erfarenheter.

Socialkonstruktionism

Nedan beskrivs några av grunddragen och grundbegreppen i socialkonstruktionistisk teori.

Socialkontruktionistisk språksyn

Språket har en central ställning inom socialkonstruktionistisk teori. Enligt Burr (2003) är språket hjärtat i det maskineri som konstruerar vår verklighet. Det är svårt att tänka på oss själva som människor som funderar på våra drivkrafter, mål, känslor et cetera utan att beskriva dessa med språkliga uttryck. Enligt Burr (2003) finns det två viktiga områden som skiljer socialkonstruktionism från mainstreampsykologi när det gäller språksynen. Det första området gäller relationen mellan språk och tanke. Ur en socialkonstruktionistisk synvinkel tänker man sig att språket strukturerar hur vi tänker på vår inre och vår yttre värld. Detta innebär att när vi exempelvis talar om känslor, personlighet och begär så är inte de begreppen en objektiv beskrivning av inre tillstånd. Tvärtom är det så att det faktum att just dessa begrepp finns tillgängliga för oss får till följd att vi kan komma att se på oss själva som varelser med känslor, personlighet och begär. Detta innebär att det inte finns någon essentiell mänsklig natur och att vad det innebär att vara en människa alltid skulle kunna vara konstruerat på något annat vis. Språket strukturerar även hur vi upplever vår yttre värld och andra personer. Ett väldigt tydligt exempel på detta är hur begreppet homosexuell har gjort att vi har börjat tala om homosexuella personer. Homosexuella praktiker återfinns i alla historiska epoker men begreppet homosexuell är relativt nytt. Detta har inneburit att vi har börjat tala om, och se människor som, homosexuella, vilket är en väsentlig skillnad jämfört med att bara beskriva att en annan människa utför en homosexuell handling (Burr, 2003). Språksynen inom socialkonstruktionistisk teori härstammar både från strukturalism och från poststrukturalism. Från strukturalismen har man hämtat tanken om att språket inte reflekterar en social verklighet som så att säga finns innan språket. Snarare är det så att språket konstituerar och skapar ett ramverk för vår verklighetsuppfattning. Strukturalismen har dock svårt att förklara hur ordens innebörd kan förändras över tid och det faktum att ord kan

innebära olika saker beroende på vem som uttalar orden, till vem de sägs et cetera. Genom att söka stöd i poststrukturalistisk teori kan dessa frågetecken rätas ut. Poststrukturalistisk teori utgår från att språket är något som händer mellan personer, att det är något relationellt. Genom att placera språket på den sociala arenan blir det utsatt för tolkningar och konflikter varigenom det sammanvävs med olika typer av maktförhållanden. Mycket kortfattat kan man säga att poststrukturalistisk teori utgår från att språket konstituerar personen. I och med att språket inte har någon fast mening och att det fragmenteras i olika typer av konflikter och maktkamper kommer även vi som personer att vara fragmenterade och så att säga poststrukturella. Bilden av en person som ett enhetligt och koherent objekt försvinner således (Burr, 2003).

Det andra stora området där socialkonstruktionismen skiljer sig från mainstreampsykologin rör relationen mellan språk och handling. Detta innebär bland annat att man kan se argumentationen i en diskussion mellan två eller flera parter som ett sätt för dessa parter att försöka konstruera identiteter som är försvarbara och som ett sätt för parterna att rättfärdiga sina versioner av ett händelseförlopp. På så sätt blir användandet av språket även handlingar som har direkt bäring på hur vi konstruerar oss själva och omgivningen. Det är framförallt diskursiv psykologi som uppehåller sig vid den här typen av relation mellan språk och handling, som sker på ett mikroplan, i en diskussion eller liknande. Poststrukturalistiska teoretiker, dekonstruktionister om man så vill, har oftast koncentrerat sig på relationen mellan språk och handling på makronivå. Detta innebär att de bland annat tittat på vilka konsekvenser kulturellt delade värderingar har för hur vi behandlar andra människor (Burr, 2003). Vilka konsekvenser medför exempelvis uppdelningen mellan psykiskt friska och sjuka? (se till exempel Hallerstedt, 2006). Oavsett om man intar ett mikro- eller makroperspektiv kvarstår det faktum att man inom socialkonstruktionismen ser språket som en handling som konstruerar vår verklighet – inte bara avbildar den (Burr, 2003).

Vad är en diskurs?

Som framgått av ovanstående har språket en primär funktion inom socialkonstruktionistisk teori. Ett av de begrepp som brukar användas för att beskriva hur språket konstituerar vår verklighet är begreppet diskurs (Burr, 2003). Diskursbegreppet har en något undflyende karaktär och kan definieras lite olika beroende på om man arbetar på ett mikro- eller makroplan. Vi kommer här att koncentrera oss på vad diskursbegreppet innebär på ett makroplan.

Diskurser är de handlingar som skapar det objekt om vilket de uttalar sig (Foucault, 1972, refererad i Burr, 2003). Detta innebär att en diskurs refererar till de innebörder, representationer, metaforer, historier, bilder och uttalanden som skapar en specifik bild av ett händelseförlopp. En diskurs är alltså ett visst sätt att beskriva en person, en grupp av personer, en händelse et cetera. I och med att världen, via språket, kan representeras på många olika sätt kommer det att finnas många olika diskurser att beskriva ett objekt utifrån (Burr, 2003). Tänk bara på alla de olika vis cigarettrökning kan beskrivas; som en last, som en njutning, som något hälsofarligt, som något förbehållet arbetarklassen et cetera. Diskurser bidrar alltså till att skapa olika fenomen i vår omvärld. Olika diskurser bidrar till olika beskrivningar som var och en gör anspråk på att berätta sanningen om fenomenet (Burr, 2003).
Att tänka på diskurser som ett visst sätt att se på världen kan upplevas som väldigt abstrakt. Likaså kan man få intrycket att de kan skapas lite hur som helst. För att försöka konkretisera hur diskurser de facto gör att vissa saker kan uttryckas, men andra inte, redovisar vi några av de procedurer för skapandet av diskurser som Foucault (1993) föreslår. Foucault för fram tre övergripande utestängningsprocedurer som reglerar vad som kan sägas inom en diskurs. Poängen med att redogöra för de här tre principerna är att understryka att diskurser inte bara är ett visst sätt att se på världen, de bestämmer även gränserna för vad vi kan tänka och säga.

1, Förbudet: Vi kan inte säga vad som helst och hur som helst, vissa saker blir utestängda, omöjliga att uttrycka. Förbudet drabbar inte alla lika, vissa grupper av människor kan säga vissa saker som andra grupper inte kan. Enligt Foucault är detta särskilt tydligt på politikens och sexualitetens områden. Ett exempel kan kanske förtydliga: Hur ofta hör vi den prostituerade tala om sina egna sexuella begär?
2, Uppdelning och förkastande: Denna utestängningsprocedur innebär att man gör en uppdelning mellan två olika sorters tal för att sedan förkasta det ena som oförnuftigt, eller illegitimt. Exempel på detta skulle kunna vara uppdelningen mellan den förnuftiges respektive dårens tal. Betänk hur vi bedömer den psykossjukes tal; ingen verklighetsanknytning, fragmenterat, ingen mening, och kontrastera mot den förnuftiges tal; begripligt, i ett sammanhang och fyllt av mening. Först görs en skillnad mellan den förnuftiges respektive dårens tal – sedan förkastas det senare.
3, Det sanna och det falska: Ytterligare ett sätt att utestänga finner vi i motsättningen mellan det sanna och det falska. Foucault kallar detta för viljan till sanning. Vad som tas för sant har sett olika ut beroende på vilken historisk epok vi undersöker, men huvudpoängen är att i och med uppdelningen mellan sant och falskt så skapas en vilja till sanning och därmed en vilja

till kunskap om sanningen. I samma ögonblick definieras något annat som falskt och utestängs därmed från diskursen (Foucault, 1993).

Kunskap och makt

Som tidigare nämnts gör olika diskurser anspråk på att säga sanningen om ett fenomen. Detta innebär att diskurser är intimt sammanbundna med både kunskap och makt. Det vanligaste sättet att se på relationen mellan kunskap och makt är att ökad kunskap ger ökad makt. Inom socialkonstruktionistisk teori ser man dock på relationen mellan kunskap och makt på ett annat sätt (Burr, 2003).

Kunskapen om världen är relativ, det vill säga vad som anses sant vid en viss tidpunkt i historien kan komma att förkastas vid en senare. Detta innebär dock inte att vi, just nu, upplever det som anses vara sant som relativt. Således finns det vid en viss tidpunkt kunskap om hur världen ser ut som kommer att anses och upplevas vara sann. Denna kunskap som hålls för sann kallas sanningsregimer. Dessa är intimt sammanbundna med makt i och med att en viss sanningsregim ökar möjligheten för att handla och agera i en viss riktning. Detta innebär även att andra sätt att agera på kommer att uteslutas och ses som illegitima eller oförståeliga. Makten att agera på ett visst sätt, att kontrollera eller bli kontrollerad, hänger ihop med vilken typ av kunskap som just nu är gångbar, vilken sanningsregim som gäller (Burr, 2003). Sanningsregimerna konstitueras i diskurser, på så sätt kan makt utövas via diskurserna. Genom att våra handlingar inlemmas i en diskurs kommer diskursen att legitimera våra handlingar och de kommer att ses som acceptabla. Makt är således inte en ägodel utan snarare en konsekvens av olika diskurser (Foucault, 2002; Foucault, 1993). Genom att till exempel konstruera världen på så sätt att man gör en uppdelning mellan psykiskt friska och sjuka människor menar Foucault (enligt Burr, 2003, s. 68) att vi producerar kunskap om just den här uppdelningen och därmed en skev maktfördelning grupperna emellan.

Makt är som mest effektivt när den är produktiv, inte när den är repressiv. Foucault menar att dagens västerländska samhälle är strukturerat på så sätt att det har producerats en mängd kunskap och diskurser om människan som en individ, motiverad av drifter, karakteriserad av personlighetsdrag och väljande sina handlingar fritt men under överinseende av sitt samvete. Denna kunskap har gjort att vi har kommit att se oss själva i ljuset av ovanstående karakteristika och som agerande efter dessa. Vi disciplinerar oss själva och makten behöver sällan vara av repressiv karaktär för att vi ska göra detta (Foucault, 1976, refererad i Burr, 2003).

Diskurser kan alltså via kopplingen till kunskap och makt ses som att de utövar social kontroll över oss människor. Kontrollen blir som mest effektiv (och osynlig) när den utövas via kunskapsproduktion och inte via repression. Diskurserna sätter alltså ramen för vad vi kan och bör göra (Burr, 2003).

Men hur kan det komma sig att vissa diskurser får ett större genomslag än andra och därmed påverkar vårt sätt att agera på ett djupare plan? Detta beror på att de diskurser som har störst genomslag är intimt sammanbundna med sociala institutioner och praktiker som påverkar våra liv. I vår kapitalistiska ekonomi har vi exempelvis institutioner som äktenskapet, juridiken, företaget, utbildningsväsendet et cetera. Att genomslagskraften blir så stor hos vissa diskurser beror alltså delvis på att vi tenderar att organisera våra liv efter dessa institutioner och praktiker. Här bör man tillägga att det naturligtvis ligger i vissa inflytelserika gruppers intresse att upprätthålla en sådan ordning, men att den troligtvis inte kommer att vara för evigt (på grund av kunskapens och sanningens relativa karaktär) samt att det alltid kommer att finnas motstånd och motdiskurser. Där det finns makt finns det motstånd. Detta innebär att den dominerande diskursen inom något område alltid kommer att utmanas och ifrågasättas. Den dominerande diskursens makt blir bara tydlig i ljuset av de motdiskurser som finns (Burr, 2003).

Subjektet

I och med att socialkonstruktionistisk teori motsätter sig idén om att det finns något essentiellt mänskligt kan man säga att subjektet på sätt och vis är tomt. Subjektivitet och identitet formas när subjektet intar en position inom en diskurs. Man skulle alltså kunna se den socialkonstruktionistiska människan som en samling av olika subjektspositioner, en del mer fasta, andra mer flyktiga, inom en eller flera diskurser. En tvistefråga har varit, och är fortfarande, huruvida subjektet blir inplacerat i en diskursposition, eller huruvida det placerar in sig själv i en diskursposition. Med andra ord; vilket utrymme finns det för förändring och agens inom ett socialkonstruktionistiskt ramverk? (Burr, 2003)

Det skulle krävas ytterligare en uppsats för att redogöra för alla de försök som har gjorts för att försöka kombinera det faktum att subjektet skapas inom diskurserna med ett visst mått av handlingsfrihet för subjektet. Ett exempel på hur man har försökt lösa problematiken återfinns hos Judith Butler (1997). Butler utgår från att subjektet formeras när det utsätts för någon form av maktutövning. Ett exempel på maktutövning skulle kunna vara att bli underkastad en subjektsposition i en diskurs. I denna underkastelse uppstår något som skulle kunna kallas en reflexiv vändning, det vill säga subjektet börjar se på sig själv via den diskurs som formerade

det. I den här reflexiva vändningen tillskansar sig subjektet en del av den makt som det utsattes för, får en möjlighet till agens, och kan på så sätt överskrida de gränser som maktutövningen från början ställde upp för subjektet (Butler, 1997, refererad i Burkitt, 2008). Butler utvecklar sedan denna tankegång med hjälp av bland annat Nietzscheanska och psykoanalytiska tankegångar, vilket inte kommer att behandlas här (Butler, 1997). Butlers tankegångar kan givetvis kritiseras som abstrakta och som liggandes långt ifrån vår mer fenomenologiska förståelse av vårt själv som socialt och relationellt (Burkitt, 2008) Vårt syfte är inte att ta ställning i debatten om subjektets möjligheter till agens. För den här uppsatsen är det snarare av vikt att läsaren förstår att vi utgår från att diskurser är viktiga för skapandet av subjektivitet och identitet samt att vissa diskurser är mer tvingande än andra.

Sexualitet i ett historiskt perspektiv

För att förstå hur det kan komma sig att sexualitetsbegreppet konstrueras som det gör, redogör vi nu med breda penseldrag för hur Foucault (2002) har resonerat kring sexualiteten.

Är sexualiteten förtryckt?

En vanlig bild av sexualiteten och könet är att de har varit förtryckta under en sträng viktoriansk moral, att de till viss del fortfarande är det och att vi måste frigöra oss från detta med hjälp av ökad kunskap om sexualiteten och könet. Men är det verkligen på detta viset? (Foucault, 2002)

Enligt Foucault bör vi "… inte [ställa frågan]: varför är vi förtryckta utan varför säger vi med sådan lidelse, sådan förbittring mot vårt närmaste förflutna, mot vår samtid och mot oss själva, att vi är förtryckta?" (Foucault, 2002, s. 38). Foucault (2002) för fram tre tvivel gentemot hypotesen om att könet och sexualiteten är förtryckta:

1, Är förtrycket av könet och sexualiteten verkligen ett historiskt faktum?
2, Uttrycks makt oftast genom förbud och censur (vilket förtryckshypotesen implicerar) i vårt samhälle?
3, Går den kritik som riktas mot förtrycket av sexualiteten verkligen emot de maktmekanismer den kritiserar, eller är kritiken en del av dessa maktmekanismer?

Det andra respektive tredje tvivlet kan ge oss ledtrådar till hur Foucault resonerar om sexualiteten. Sexualiteten har blivit intimt sammanlänkad med makt. Makt i det här sammanhanget är inte detsamma som förtryck, utan är mer något som genomsyrar sociala relationer. Det vill säga, makt uttrycks oftast inte genom explicita förbud i vårt samhälle, utan manifesteras i stället genom att vi anammar ett visst sätt att tala om och uppfatta världen, det vill säga vi blir positionerade i en diskurs inom vilken man uppfattar världen på ett visst sätt. Möjligtvis är det alltså så att den kritik som riktats och fortfarande riktas mot de maktmekanismer, såsom viktoriansk moral, som påstås utöva en repressiv makt gentemot sexualiteten är del av samma diskurs som just de maktmekanismer den kritiserar, exempelvis en diskurs, ett sätt att uppfatta sexualiteten, som bland annat karakteriseras av att sexualiteten är något man har som individ och att det är någonting man måste undersöka och klarlägga (Foucault, 2002).

Talet om sexualiteten

Foucault menar att vi idag upplever en explosion av olika sätt att tala om sexualitet. Genom att titta bakåt i historien kan vi få vissa ledtrådar till hur detta kan komma sig. Från 1600-talet och framåt uppstod i västvärlden en vilja till att veta, att utröna, allt om sexualiteten. Denna vilja är kopplad till idén om att det finns en sanning om sexualiteten. Genom idén om att det finns en sann sexualitet skapas även idén om att det går att skaffa sann kunskap om den. När man definierar något som sant innebär det också att en mängd andra utsagor definieras som osanna och därmed inte tillmäts lika stort värde. På så sätt kan man säga att den som har kunskap om det som anses vara den sanna sexualiteten också har makt över människors sexualitet, genom att bortdefiniera det som inte anses vara sann kunskap om sexualitet (Foucault, 2002). Viktigt att komma ihåg i det här sammanhanget är att vad som anses vara sant är historiskt och kontextuellt betingat, det är bara en av flera möjliga versioner av hur sanningen om världen är beskaffad (Burr, 2003).

Hur skulle man då skaffa fram sanningen om människors sexualitet? Jo, man skulle få människorna att bekänna sin sexualitet. Under biktliknande former skulle allt sägas och allt undersökas och kartläggas. Detta sätt att vaska fram sanningen om sexualitet, denna diskurs om sexualitet, kallar Foucault för ”Scientia sexualis” (Foucault, 2002, s. 71). Genom idén om att alla skulle bekänna sin sexualitet öppnades möjligheten till talet om sexualiteten. Detta tal har sedan dess mångfaldigats, kanske inte så mycket kvantitativt som kvalitativt, det vill säga möjligheterna att prata om sexualitet från olika synvinklar har ökat.

Bekännandet av sexualiteten institutionaliseras så småningom på flera områden och

sexualiteten blev en arena för maktutövning och kontroll. Fyra strategier för reglering av sexualiteten har varit särskilt tydliga:

1, Socialisationen av avlandet: Fortplantningen får en ekonomisk dimension genom att man exempelvis stimulerar barnalstrande eller avhållsamhet med bidrag eller skattepolitik. Fortplantningen får en politisk dimension genom att ansvaret för fortplantningen läggs på kärnfamiljen (Foucault, 2002).
2, Hysteriseringen av kvinnokroppen: En process som gör att kvinnokroppen ses som mättad av sexualitet, blev ett område för medicinen och ”…sattes i organisk förbindelse med samhällskroppen…” (Foucault, 2002, s. 112). Kvinnokroppen skulle nämligen garantera barnaalstrandet samt bära och nära familjen. För att förstå hur sexualiserad kvinnokroppen har blivit räcker det med att betänka att kvinnans sexualitet inte bara innebär att ha sex, utan även innefattar fenomen som graviditet, menstruation och barnafödande (Stainton Rogers & Stainton Rogers, 2002).
3, Pedagogiseringen av barnets kön: Barnets kön och sexualitet kom att ses som farlig och i viss mån subversiv gentemot den vuxna sexualiteten. På grund av detta gjordes stora ansträngningar att reglera barnets sexualitet. Till exempel lade man ner stora ansträngningar på att stävja barns onani (Foucault, 2002).
4, Psykiatrisering av den perversa njutningen: Könsdriften definieras som en biologisk och psykisk drift. På detta vis kunde man urskilja allehanda avvikelser och patologisera dessa (Foucault, 2002). Rent konkret har det till exempel inneburit att man har kunnat patologisera homosexualitet (Stainton Rogers & Stainton Rogers, 2002).

Vad är då sexualitet?
De ovan nämnda strategierna för reglering av sexualiteten är tätt sammanknutna med de sanningsanspråk som olika vetenskapliga discipliner gjort på sexualiteten. Således kan man säga att den vetenskapliga undersökningen av sexualiteten inte är en objektiv beskrivning av verkligheten utan hjälper till att konstruera sexualiteten med en mängd politiska och sociala konsekvenser som följd. De olika diskurserna om sexualitet som de vetenskapliga disciplinerna bidrar till gör att vi kan se på oss själva som sexuella varelser utifrån en mängd olika synsätt. Emellanåt kommer de olika diskurserna att krocka och konkurrera med varandra – de har dock en sak gemensamt: De konstituerar oss idag som sexuella subjekt vars sexualitet det går att skaffa kunskap om och göra sanningsanspråk på. Under tidigare historiska epoker kanske vi inte alls var sexuella subjekt, sexualiteten fanns kanske inte på det sätt som den

finns idag (Foucault, 2002).
Genom viljan att veta sanningen om sexualiteten, genom att vi började berätta allt om vår sexualitet, genom de olika kunskaps- och sanningsanspråk som har gjorts om sexualiteten och inte minst genom att allt detta har genomsyrat en av grundinstitutionerna i vårt samhälle, familjen, har vi blivit sexualiserade subjekt. Det räcker med att ägna ett ögonblick åt att tänka på psykoanalysen som ju kretsar kring någon form av terapeutisk bekännelse kopplat till familjen som en sexuell företeelse för att detta skall bli tydligt (Foucault, 2002).
Hur skall man då tänka kring diskurser om sexualitet i förhållande till sexuell praktik? Ett sätt att tänka är att de diskurser om sexualitet som återfinns sätter ramarna för våra handlingsmöjligheter när det gäller den sexuella praktiken. Detta är ett ganska deterministiskt synsätt att se på subjektets handlingsmöjligheter. Vi uppfattar det som att Foucault (2002) är lite tvetydig på det här området. Å ena sidan verkar han tycka att diskurserna om sexualitet har ett tvingande inslag, men å andra sidan verkar han tycka att diskurser alltid föder motstånd och motdiskurser. Dessutom verkar det som att Foucault (2002) menar att en av de saker som spelar en roll när det gäller skapandet av motstånd mot diskurser är den sexuella lusten och praktiken, men huruvida de också ska ses som diskurser eller ej är inte helt tydligt.

Sexualitet inom mainstreampsykologi

Foucault (2002) målar en bred bild av hur de diskursiva konstruktionerna av sexualitet har mångfaldigats sedan 1600-talet. Vi tänker nu mer gå in på vilka sätt att se på världen, det vill säga vilka diskurser, som varit dominerande inom mainstreampsykologi under, grovt sett, de senaste 150 åren, och vilka konsekvenser det har fått för synen på sexualitet inom mainstreampsykologin.

Naturvetenskap och humanvetenskap

Sedan slutet av 1800-talet har psykologin dominerats av två huvudinriktningar. Den ena är naturvetenskapligt förankrad och den andra är humanvetenskapligt förankrad (Jörgensen, 2004). Vi menar att dessa huvudinriktningar kan definieras som diskurser, det vill säga ett visst sätt att tala om och förstå världen som samtidigt skapar världen som sådan (Burr, 2003). För båda dessa diskurser gäller att man sett människan som ett avgränsat studieobjekt, utan att ta någon större hänsyn till den sociala omgivningen och samhället runt individen. I den naturvetenskapliga diskursen ingår bland annat vissa delar av den klassiska psykoanalysen, den experimentella psykologin (Jörgensen, 2004) och skulle vi vilja tillägga, neuropsykologi

och evolutionspsykologi. Inom denna diskurs beskrivs världen utifrån ”…kausala relationer mellan avgränsade och helst kvantifierbara och direkt observerbara variabler hos den enskilde individen och i dennes omedelbara närhet.” (Jörgensen, 2004, s. 19).
Den humanvetenskapligt förankrade diskursen beskriver å sin sida världen utifrån den unika individen, eller subjektet, som något man skall försöka förstå frikopplat från omvärld och kultur. Inom denna diskurs återfinner man bland annat den moderna psykodynamiska skolbildningen, den humanistiska och den existentiella skolbildningen. Under de senaste åren kan man säga att den naturvetenskapliga diskursen har fått ett uppsving i och med neuropsykologins frammarsch. Likaså har uppgörelsen med psykoanalysen fortsatt och kognitiv beteendeterapi, KBT är på frammarsch. I kölvattnet på KBT har krav på evidens för behandlingsmetoder uppstått. Evidensbaseringen har i stort sett hämtat sin rational från en naturvetenskaplig diskurs med krav på mätbarhet och objektivitet. De diskurser som hittills beskrivits har ett tydligt gemensamt drag, en tro på att vi kan nå en sanning, att upplysningsprojektet fortsätter (Jörgensen, 2004).

Konsekvenser för subjektet

Att kritisera ovanstående från en socialkonstruktionistisk utgångspunkt innebär inte bara att man kritiserar användandet av begrepp utifrån en vetenskapsteoretisk utgångspunkt. Det innebär också att man erkänner att mainstreampsykologin har haft stor betydelse för hur subjektet och subjektiviteten konstrueras idag och att man tittar på vilka konsekvenser det har för människor idag. Man måste alltså se mainstreampsykologin inte bara som förtryckande, utan även som produktiv i den bemärkelsen att den har spelat stor roll för hur vi via psykologiska klassificeringar, diagnoser, inrättningar och förklaringsmodeller skapar vår individualitet (se till exempel Henriques, 1998).

Konsekvenser för sexualiteten

På ett väldigt övergripande plan har psykologin via den tidigare nämnda diskursen Scientia Sexualis (Foucault, 2002) varit delaktig i det faktum att vi överhuvudtaget kan se oss själva som sexuella subjekt. Hur detta har skett ser lite olika ut beroende på vilka delar inom mainstreampsykologin vi väljer att titta på. Stainton Rogers och Stainton Rogers (2002) identifierar tre stycken paradigm som varit särskilt tydliga när det gäller skapandet av det sexuella subjektet; ett biologiskt paradigm, ett socialt och kulturellt paradigm samt ett interaktivt paradigm. Dessa paradigm kan ses som deldiskurser inom de två huvuddiskurser vi beskrivit tidigare; den naturvetenskapliga respektive den humanvetenskapliga.

Inom det biologiska paradigmet kan man dels se sexualiteten som ett resultat av genetik och hormonhalter, men även som ett resultat av evolutionen. En konsekvens av detta paradigm är bland annat att skillnader mellan kvinnor och män när det gäller sexuellt beteende tenderar att tillskrivas just biologin. Hollway (1998) menar att psykologin är extra mottaglig för sådana förklaringsmodeller just på grund av sitt naturvetenskapliga arv. Hon ger exempel på hur detta synsätt både konstituerar och rättfärdigar vissa typer av sexualitet: ”… I want to fuck. I *need* to fuck. I´ve always needed and wanted to fuck” som en av Hollways manliga bekanta uttrycker det (Hollway, 1998, s. 231). Hon menar att detta visar hur man har kommit att se den manliga sexualiteten som en direkt produkt av en biologisk drift och som syftar till att bevara artens fortlevnad. På samma sätt har kvinnors sexualitet ofta konstruerats som passiv, undergiven och mestadels som ett objekt för den manliga sexualiteten (Hollway, 1998).
Det interaktiva paradigmet innefattar en tanke om sexualiteten som en produkt av samverkan mellan arv och miljö. Ett tydligt och inflytelserikt exempel är Freuds psykoanalytiska teorier om sexualitet (Stainton Rogers & Stainton Rogers, 2002). Stainton Rogers och Stainton Rogers (2002) menar att Freud utgick från en grundläggande biologisk sexualdrift som till stora delar är omedveten. Sexualdriften manifesterar sig genom ett antal olika stadier i den psykosexuella utvecklingen. Vart och ett av dessa stadier ger upphov till olika specifika potentiella problem som löses, eller inte löses, inom den sociala kontexten, i det här fallet familjen. Om problemen inte löses kan psykisk problematik uppstå senare i livet. Freuds sexualteorier fokuserar på pojkarnas utveckling varför flickornas sexualitet kom att ses som underlägsen (Stainton Rogers & Stainton Rogers, 2002). Freuds postulerande av skillnader mellan flickor och pojkars sexualitet kan delvis ses som en konsekvens av att han starkt betonade de fysiologiska skillnaderna mellan könen (Freud, 2002). Förutom detta har psykoanalysen haft ett stort inflytande i synen på och skapandet av sexualiteten som en nyckel till att förstå sig själv och sitt psyke. Genom att avslöja sexualitetens rätta natur kan vi lösa våra personliga och relationella problem. På detta sätt blir sexualiteten och privatlivet psykologiserade. För subjektet har detta konsekvensen att sexualiteten blir individualiserad, psykologiserad och därmed också ett område för interventioner från experter (Burr, 2003).
Det sociala och kulturella perspektivet fokuserar på hur vi internaliserar den sociala världen. Gällande sexualitet har man till exempel fokuserat på hur olika könsroller lärs in, och vilken typ av sexualitet som är önskvärd, via exempelvis social inlärningsteori (Stainton Rogers & Stainton Rogers, 2002). Just begreppet könsroller har fått ett stort genomslag och kan ses som en viktig ingrediens i hur vi konstruerar vårt sexuella subjekt. En könsroll är dock fortfarande placerad i individen, vilket gör att sexualiteten som kopplas till könsrollen också blir något

individuellt. Likaså förutsätter könsrollsbegreppet en binär könsuppdelning med tydliga idéer om vad som är manligt och kvinnligt (Stainton Rogers & Stainton Rogers, 2002) och ger inte någon förklaring till hur det kan komma sig att kvinnlig och manlig sexualitet värderas olika och utsätts för olika typer av maktanspråk (se till exempel Henriques m. fl., 1998).

Queerteori – en motmaktsteoretisk diskurs?

Som ett exempel på en yngre tradition med rötter i socialkonstruktionism och poststrukturalism väljer vi att presentera queerteori vilket lärs ut och forskas inom på de flesta genusvetenskapliga institutioner i Sverige (se till exempel Kulick, 2004) men som inte tas upp i någon större utsträckning på psykologprogrammet i Lund (se ovan). Queerteori har i Sverige fått genomslag även utanför akademiska kretsar (Kulick, 2004) och kan därför ses som bidragande till hur sexualitet konstrueras i det svenska samhället idag.

Vad är queerteori?

I *A Critical Introduction to Queer Theory* definierar författaren Nikki Sullivan sexualitet på följande vis:

”… sexuality is not natural, but rather is discursively constructed. Moreover, sexuality, as we shall see, is constructed, experienced, and understood in culturally and historically specific ways. Thus we could say that there can be no true or correct account of heterosexuality, of homosexuality, of bisexuality, and so on. Indeed, these very categories for defining particular kinds of relationships and practices are culturally and historically specific and have not operated in all cultures at all times.” (Sullivan, 2003. s. 1)

Citatet tycker vi illustrerar hur den teoribildning som brukar kallas för queerteori har tydliga kopplingar till Foucault, poststrukturalism och socialkonstruktionism. Synen på sexualiteten som en diskursiv konstruktion och det historiskt och kulturellt specifika i hur denna konstruktion görs känns igen från dessa teorier (jämför till exempel Burr, 2003). Med grund i detta, vad innebär queerteori och vilka perspektiv på sexualitet ger queerteorin oss?
Begreppet queer används med flera olika betydelser. Sedan 1990-talet har queer blivit välkänt både som en politisk/aktivistisk rörelse liksom som akademiska teoribildningar kring sexualitet, genus och normativitet med sitt ursprung i USA. (Ambjörnsson, 2006)
Don Kulick (2004) beskriver sambandet och åtskillnaden mellan 90-talets queeraktivism och

queer som akademisk teori. Medan queeraktivism handlade om att framhäva icke-heterosexuellas särart och synliggöra de relationer, identiteter och perspektiv som icke-heterosexuella utvecklat som följd av utanförskap, så handlar den akademiska teorin om hur det utanförskapet har skapats till följd av system av normer och handlingar. Hur kan det komma sig att en sexuell relation och identitet, den heterosexuella, framstår som livets mål och mening, medan alla andra betraktas som onaturliga och obegripliga? (Kulick, 2004). Ambjörnsson (2006) menar att queerteori dels handlar om att byta fokus från det avvikande till det normala. Hur skapas och verkar, upprätthålls och ifrågasätts sexuella normer? Men också om att synliggöra sexualitet som ett komplext och mångtydigt fenomen på ett ickereduktionistiskt sätt. Sexualitet kan handla om identiteter, handlingar, normer och begär och i queerteorin studeras inte dessa var för sig utan snarare hur de flätas samman till fenomenet sexualitet och hur det som kallas sexualitet i samhället organiseras, regleras och upplevs (Ambjörnsson, 2006). Hur gör man detta?

Queerteorin beskrivs som en komplex, ickeenhetlig och i vissa fall svårläst teoribildning (Kulick, 2005). Svenska framställningar (Ambjörnsson, 2006; Kulick, 2004) presenterar dock två huvudidéer som centrala för queerteori, tanken om processer som skapar heterosexualitet som det naturliga och självklara levnadssättet, kallat heteronormativitet eller den heterosexuella matrisen och tanken om performativitet. Denna framställning kommer också att utgå från dessa. Vi lutar oss i huvudsak på Ambjörnssons (2006) och Kulicks (2004) beskrivningar av queerteoretiska begrepp. Vi betraktar dem som grundläggande och avsedda för en icke-insatt läsekrets vilket gör resonemangen lättillgängliga men kanske ibland också mindre kritiska och komplexa än när de diskuteras i andra skildringar.

Heteronormativitet

Heteronormativitet är numera ett välbekant begrepp i Sverige också utanför akademin (Kulick, 2005). Begreppet finns definierat på flera ställen (se till exempel Ambjörnsson, 2006; Kulick, 2004; Berlant & Warner, i Sullivan, 2003) på likartade sätt. Ambjörnssons definition lyder: ”de institutioner, lagar, strukturer, relationer och handlingar som upprätthåller heterosexualiteten som något enhetligt, naturligt och allomfattande – alltså det som bidrar till att en viss sorts heterosexuellt liv framstår som det mest åtråvärda och naturliga sättet att leva” (Ambjörnsson, 2006, s. 52). Detta normsystem är av intresse att undersöka för queerteoretiker (Ambjörnsson, 2006).

Heterosexualiteten som norm är alltså enligt citatet ovan något som upprätthålls av institutioner, lagar och strukturer. Några exempel på detta är när Pelle fyra år förväntas vilja

gifta sig med Lisa på dagis men inte med Kalle eller när psykologen i anamnesupptagning rutinmässigt frågar en man om han har fru eller flickvän men inte man eller pojkvän. Ett annat exempel är när Sveriges Psykologförbund uttalar sig mot homosexuella pars rätt till adoption (se till exempel Malmquist, 2007). Dessa exempel tycker vi visar på det som Kulick avser då han beskriver heteronormativiteten som en ideologi med påtagligt materiell existens (2004). Både Ambjörnsson (2006) och Kulick (2004) diskuterar mekanismer varigenom heteronormativiteten upprätthålls såsom uppdelning, hierarki, förlöjligande, stereotypisering och osynliggörande. Ambjörnsson (2006) pekar också på att heteronormen ser olika ut beroende av tid och plats. En annan viktig poäng i heteronormativitetsbegreppet är att alla former av heterosexuellt beteende *inte* betraktas som naturliga och önskvärda. Detta kan exemplifieras med Gayle Rubins sexuella värdehierarki (Rubin 1984, refererad i Ambjörnsson, 2006) där hon visar att vissa heterosexuella praktiker och levnadssätt värderas högre än andra till exempel sex inom ett förhållande och mellan två personer tillhörande samma generation.

För att förstå begreppet heteronormativitet kan det underlätta att komma ihåg att begreppen homosexuell och heterosexuell kan ses som diskursiva konstruktioner. Konstruktionen av dessa begrepp som möjliga identiteter har en ganska kort historia och dateras till 1800-talet. (Norrhem, Rydström & Winkvist, 2008; Ambjörnsson, 2006). Innehållet i begreppet heterosexuell har sedan dess förändrats från att handla om en pervers människa som hade sex utan reproduktionssyfte till det rätta och självklara levnadssättet medan homosexualitet under 1900-talet fortsatt sågs som en samhällsfara (Katz, 1995, refererad i Ambjörnsson, 2006). Sullivan (2003) beskriver queerteorin som en dekonstruktiv strategi med syftet att denaturalisera eller queera den heteronormativa synen på till exempel sexualitet. Detta kan ske genom att visa på instabiliteten i termerna heterosexuell och homosexuell som ett hierarkiskt motsatspar, (begreppen blir beroende av varandra för sin existens,) att analysera hur de fyllts med olika betydelser beroende av kultur och historia samt vilka konsekvenser det fått.

Den heterosexuella matrisen

Judith Butlers idé om en heterosexuell matris har likheter med begreppet heteronormativitet. Butler räknas till en av queerteorins grundare (Kulick, 2004). Butlers resonemang framstår som mer ingående avseende kopplingen mellan heterosexuellt begär och konstruktionen av kön och genus än vad kritiken av heteronormen gör. Den heterosexuella matrisen är ett begrepp som Butler introducerar i boken *Genustrubbel* som för första gången gavs ut 1990.

Butler skrev *Genustrubbel* som en kritik av den akademiska feminismens uppdelning mellan kön och genus eller biologi och kultur (Ambjörnsson, 2006). Begreppet genus har vanligen använts för att påvisa en socialt konstruerad, sekundär del av det uppfattas som kvinnligt och manligt medan biologiskt manligt eller kvinnligt kön har uppfattats som primärt, grundläggande och medfött. Könen antas stå i en binär relation till varandra med ömsesidig attraktion. Feminismens påvisande av kvinnoförtryck och homofobi har enligt Butler inte utmanat denna premiss. Men i själva verket, menar Butler, är synen på könskategorierna som stabila och naturgivna en konstruktion som råkar utgöra den rådande sanningsregimen. Ett ifrågasättande som Butler gör är huruvida det inte är så att de föreställningar som vi har om ett naturligt, biologiskt kön också är kulturellt konstruerade. (Butler, 2007, refererad i Mortensen, 2007)

Butler använder kritisk genealogi som arbetssätt (med utgånspunkt i Nietzsche och Foucault) för att visa att det som traditionellt sett ses som orsaken till heterosexuellt begär, det vill säga kroppar, kön och genus, i själva verket är effekter av den rådande köns- och sexualitetsregimen. Det är denna regim som Butler kallar den heterosexuella matrisen och som enligt Butler legitimeras av ett maktpolitiskt system med syfte att säkra en obligatorisk heterosexualitet. Detta sker genom samspelet mellan makt och diskurser med förbud och påbud. Det talande och handlande subjektet deltar frivilligt och ofrivilligt i skapandet av den heterosexuella matrisen. (Butler, 2007, refererad i Mortensen, 2007).

Ambjörnsson (2006) ger en enkel framställning av hur den heterosexuella matrisen fungerar: kroppar, genus och begär organiseras inom den heterosexuella matrisen i en särskild ordning. Maskulinitet skiljs från femininitet. Det heterosexuella begärets handlingar knyter sedan samman dessa två med innebörden:

- *Att de enda positioner som står oss till buds är kvinna eller man*
- *Att dessa positioner ställs i motsats till varandra, kroppsligt och beteendemässigt*
- *Att de samtidigt förväntas åtrå, begära och ha sex med varandra* (Ambjörnsson, 2006, s. 112-113).

Kön, genus och begär måste alltså kombineras på rätt sätt för att vi ska ses som acceptabla och begripliga kvinnor och män. Den heterosexuella matrisen resulterar i flera avvikelser från normen, den som inte uppvisar rätt kombinationer av ovanstående blir alltså obegriplig och onormal (Ambjörnsson, 2006).

Performativitet

Performativitetsbegreppet brukar tillskrivas Butler men är myntat inom Austins talaktsteori (se till exempel Sullivan, 2003). Begreppet kopplas till Butler eftersom hon i *Genustrubbel* presenterar en performativitetsteori, vilken hon under åren har utvecklat och reviderat (Butler, 2007).

Butler utgår från Austin för att beskriva processer av subjektsskapande. (Ambjörnsson, 2006; Kulick, 2004). Performativa begrepp är enligt Austin talhandlingar med praktiska konsekvenser för subjektet (Austin 1962, refererad i Ambjörnsson, 2006). Austins språksyn kan betraktas som en grund för den socialkonstruktionistiska språksynen som presenterades ovan (se till exempel Burr, 2003).

Enligt Butler skapas kön, genus och sexualitet av performativa handlingar. (i Kulick, 2004). Detta brukar exemplifieras med vad som händer när ett barn kommer till världen och läkaren säger till föräldrarna att ”det är en pojke” eller ”det är en flicka”. Dessa uttalanden sätter igång sociala och psykologiska processer hos föräldrar och omgivning. Hur barnet bemöts, förväntas känna sig och bete sig beror av dessa uttalanden. Det är dock så att det inte räcker att konstatera könet enbart vid födelsen. Butler menar att performativa handlingar ständigt måste upprepas för att få mening och innebörd. Könsidentiteten beror alltså av denna ständiga upprepning. Ett syfte med detta resonemang är dock att visa att denna upprepning inte alltid går till på det sätt som förväntas inom den heterosexuella matrisen. Performativa handlingar kan misslyckas eller missbrukas: den som fötts med vagina kanske inte alltid åtrår den som har penis, den som fötts med penis kanske producerar ett feminint genus och så vidare. Detta menar Butler också är grunden för förändring. Instabiliteten i den heterosexuella matrisen som system tydliggörs genom att människor medvetet eller omedvetet upprepar handlingarna på sätt som är oväntade, otillåtna eller omvälvande, det vill säga genom ”felaktiga” kombinationer av kön, genus och begär. (Ambjörnsson, 2006; Kulick, 2004).

METOD

Vi börjar med att beskriva metod och tillvägagångssätt för datainsamling och fortsätter sedan med att beskriva metod och tillvägagångssätt för den analys vi gjort av det empiriska materialet.

Fokusgrupp som undersökningsmetod

Vi har genomfört vår undersökning utifrån en metodik som i litteraturen benämns som fokusgrupp. Att arbeta med fokusgrupp är en allmänt accepterad metod för datainsamling inom kvalitativ forskning i den samhällsvetenskapliga disciplinen (Wilkinson, 2003). Under de senare åren har fokusgrupper även använts inom kvalitativ psykologisk forskning (Willig, 2001). Från början avsågs fokusgruppen som en metod för marknadsundersökning. Därefter har metoden spridits till andra discipliner (Wilkinson, 2003).

Fokusgruppen kan beskrivas som en typ av informell gruppdiskussion, där diskussionen fokuseras på ett eller flera förutbestämda ämnesområden. Det primära i en fokusgrupp är interaktionen mellan gruppdeltagarna, till exempel den diskussion som uppstår dem emellan. Forskaren fungerar som moderator i diskussionen genom att introducera ämnen och/eller diskussionsmaterial samt försöka få deltagarna att hålla sig inom ramarna för huvudämnet. (Willig, 2001; Wilkinson, 2003). Att man inom ramen för en fokusgrupp fokuserar på interaktionen gruppmedlemmarna emellan gör att kontexten för undersökningen blir mer naturalistisk/vardaglig då det finns utrymme för skämt, motstridiga åsikter, argumentation, testande av olika positioner et cetera (Wilkinson, 2003).

Att använda sig av fokusgruppsmetodik skänker en stor flexibilitet i utformandet av undersökningen, men det kräver också att forskaren gör medvetna metodologiska val under hela forskningsprocessen. Fokusgruppen kan finnas inom ramen för en laboratoriekontext, men den kan även med fördel användas i ett naturligt socialt sammanhang. Likaså kan deltagarantalet variera från ett fåtal upp till ett dussin (även om normen är mellan fyra till åtta deltagare), antalet grupper man träffar kan variera, hur gruppen är sammansatt och hur många gånger man träffar samma grupp är också detta öppna frågor (Wilkinson, 2003). I och med att flexibiliteten i utformningen av fokusgruppen är så stor krävs det att forskaren tidigt och tydligt knyter utformandet av fokusgruppen till de forskningsfrågor denne avser att besvara (Willig, 2001).

Vanligtvis spelar man in fokusgruppsdiskussionen för att sedan transkribera och analysera

materialet. Även här måste forskaren göra metodologiska val baserat på hur forskningsfrågan ser ut och vilken vetenskapsteoretisk grund denna har för undersökningen (Wilkinson, 2003). Det finns en diskussion kring metodens lämplighet gällande ämnen som kan upplevas som känsliga, som till exempel sexualitet. Willig (2001) skriver att fokusgrupper inte nödvändigtvis gör att deltagarna avslöjar mer om intima aspekter i sina liv än vad de skulle göra i semistrukturerade intervjuer. Samtidigt menar hon att det ömsesidiga frågandet mellan deltagarna i fokusgruppen trots allt kan ha den effekten. Wilkinson (2003) refererar till forskning (Farquhar, 1999; Fritt, 2000) som tyder på att fokusgruppskontexten ökar möjligheten för deltagarna att prata om ämnen som de upplever som känsliga (Wilkinson, 2003).

Anledningen till att vårt val föll på just fokusgruppsmetodiken är att vi tycker att den passar väl med vårt syfte och vår frågeställning. Konstruktionen av begreppet sexualitet på psykologprogrammet uppkommer troligtvis som en interaktion mellan institution, studenter och samhälle. Genom att använda textmaterial som representerar både psykologprogrammet och annan akademisk litteratur (se nedan under rubriken ”material”) samt genom att låta studenter diskutera detta i grupp tror vi att vi i alla fall fångar en del av den interaktion som skapar sexualitetsbegreppet på programmet. Därmed är vi inne på hur vi rent praktiskt gick till väga.

Tillvägagångssätt

För att beskriva vårt tillvägagångssätt har vi utgått från Sue Wilkinsons guide för utformandet av fokusgruppsarbete, (Wilkinson, 2003. ss. 188-204) och avser på så sätt att täcka in viktiga punkter i undersökningens genomförande. Wilkinsons rubriker har dock anpassats för att underlätta framställningen i uppsatsform.

Utgångspunkter

Vi valde att ha en fokusgrupp med deltagare från psykologprogrammet som träffades vid flera tillfällen. Ursprungligen ville vi genomföra tre träffar men kortade senare ner antalet träffar till två. Dels var det svårt att rekrytera deltagare till tre tillfällen och dels insåg vi att det insamlade materialet skulle bli stort nog med två träffar. Vi kom överens om att båda fungera som moderatorer under sessionerna. Dels skulle vi kunna komma med frågor från olika infallsvinklar och troligen skulle vi uppmärksamma olika saker i diskussionen. Vi kom fram till att ett sätt att få till stånd en diskussion i gruppen var genom att deltagarna fick läsa texter

som på olika sätt tar upp sexualitet, se nedan.
Wilkinson (2003) rekommenderar genomförandet av en pilotstudie. En sådan genomfördes med det övergripande syftet att få en bild av hur ett gruppsamtal mellan psykologstudenter om sexualitet skulle fungera och med det mera specifika syftet att testa framtaget textmaterial och intervjuguide (se nedan) samt hur vi kunde använda oss av moderatorrollen.

Etiska frågor

Angående etik i fokusgruppsarbete tar Wilkinson (2003) upp informerat samtycke, de speciella omständigheterna kring konfidentialitet i fokusgrupper samt etiska frågor rörande interaktionen i gruppen. I inbjudningarna till undersökningen informerade vi om undersökningens syfte, vad som förväntades av deltagarna och hur det insamlade materialet skulle användas (se bilaga 1). Deltagarna gavs möjlighet att ställa vidare frågor såväl via e-post eller telefon samt under varje fokusgruppsmöte. Konfidentialitet blir en speciell fråga i fokusgruppsarbete och regler bör fastställas i gruppen för att undvika att information som betraktas som personlig eller känslig diskuteras utanför gruppkontexten (Wilkinson, 2003). En gemensam överenskommelse om konfidentialitet av det här slaget gjordes med de personer som kom att delta i undersökningen. Deltagarna informerades också om sin anonymitet i uppsatsen, att endast uppsatsförfattarna skulle ta del av det inspelade materialet samt att inspelningarna därefter skulle förstöras. Wilkinson tar också upp vikten av att moderatorn ser till att deltagarna inte utsätts för opåkallad stress eller oro. Specifikt för fokusgrupper menar Wilkinson är att det i interaktionen kan uppstå situationer som vållar obehag för någon deltagare och att dessa bör hanteras av moderatorn omedelbart och eventuellt följas upp (Wilkinson, 2003).
Vi valde att omsätta Wilkinsons råd i praktiken. Deltagarna informerades om att det inte fanns något krav från vår sida att de skulle berätta om sig själva på ett sätt som de upplevde som för privat. Risken att det i en öppen diskussion sägs saker som någon kan ta illa vid sig av adresserades och deltagarna uppmuntrades att direkt ta upp i gruppen om detta skedde så att det skulle kunna hanteras. I slutet av varje möte tillfrågades också deltagarna om hur de hade upplevt diskussionen.

Material

Vi valde att ta fram ett textmaterial, avsett att stimulera diskussionen, bestående av sex texter som på olika sätt behandlade sexualitet. Tre av texterna var hämtade från böcker som ingår som kurslitteratur på psykologprogrammet (författade av Berk, 2006, Kalat, 2007, och

Ottosson, 2004), (Institutionen för psykologi, Lunds Universitet, 2009c). De andra tre texterna hämtades från böcker där författarna skriver om sexualitet med socialkonstruktionistiska utgångspunkter (författade av Ambjörnsson, 2005, Connell, 1996, och Kulick, 2004). Samtliga texter finns som bilaga sist i uppsatsen (bilaga 2).

När vi valde texter från psykologprogrammet utgick vi bland annat från vilka delkurser de används på. Berk (2006) ingår i en delkurs som behandlar utvecklingspsykologi, Kalat (2007) i en delkurs som behandlar människan ur ett biologiskt perspektiv och Ottosson (2004) i en delkurs om psykopatologi. Delkurserna täcker in viktiga områden som psykologen arbetar med samt tar relativt stor plats på psykologprogrammet (Institutionen för psykologi, Lunds Universitet, 2009). Vi kommer aldrig att kunna göra anspråk på att dessa texter är representativa för programmet i sin helhet, men trots allt ingår de som litteratur i stora kurser och borde som sådana ha ett visst genomslag för hur begreppet sexualitet konstrueras på programmet.

De tre andra texterna valdes ut på premissen att de skulle representera ett sätt att se på sexualitet som kontrasterade mot de tre texterna från psykologprogrammet. Vi ansåg att ett socialkonstruktionistiskt perspektiv på sexualitet står i stark kontrast mot de perspektiv som finns representerade i texterna från programmet varför vi valde tre texter med vad vi bedömde som varierande grad av socialkonstruktionism som motpol. Ytterligare en aspekt som vi tog hänsyn till var att de tre kontrasterande texterna skulle täcka in andra sätt att se på sexualitet som i och för sig inte finns representerade på psykologprogrammet, men som finns representerade i samhället som relativt lättillgängliga sätt att se på sexualitet. I efterhand har vi insett att vissa av texterna också behandlar konstruktioner av kön/genus men att ingen av de texter vi valt tar upp frågan om transsexualism. Detta kan ses som olyckligt då transpersoner redan är en marginaliserad grupp (Darj & Nathorst-Böös, 2008). Vi ber om ursäkt för detta och återkommer till frågan i diskussionsdelen. Likaså kan man fråga sig om materialet var så pass stort att det i viss mån hindrade deltagarnas interaktion. Vi återkommer även till denna fråga i diskussionsdelen.

En intervjuguide utformades för de båda sessionerna (se bilaga 3). Eftersom fokusgruppmetoden betonar deltagarnas interaktion (se ovan) bör intervjuguiden just betraktas som en guide snarare än en manual. Intervjuguiden innehöll inte frågor som vi som uppsatsförfattare till varje pris ville ha svar på utan frågor som vi trodde skulle kunna stimulera till en diskussion som var intressant utifrån vårt syfte med undersökningen. Som ovan nämnt testades användningen av texterna och intervjuguiden i en mindre pilotstudie med psykologstudenter. Deltagarna i pilotstudien fick också reflektera kring hur de upplevde vårt

upplägg av diskussionen och intervjuguiden omarbetades något efter pilotstudien. I praktiken kom intervjuguiden dock att användas endast vid ett fåtal tillfällen då det visade sig att deltagarna i fokusgruppen gärna diskuterade.

Deltagare

Deltagarna rekryterades från psykologprogrammet i Lund. I fokusgruppsarbete kan deltagarna vara bekanta med varandra innan (Wibeck, 2000) därför försökte vi till en början att rekrytera studenter från en kursgrupp via e-post till och direkt information inför kursgruppen. Detta rekryteringssätt genererade dock inga intresserade. Nästa steg blev att rekrytera deltagare från hela programmet. En inbjudan skickades ut via e-post till studenterna (se bilaga 1). I inbjudan informerade vi om undersökningens syfte, vad som förväntades av deltagarna, sekretessfrågor samt praktiska detaljer. Våra krav på deltagarna var att de skulle vara studenter på psykologprogrammet och intresserade av att diskutera sexualitet utifrån de ramar som vi gav. Sex studenter anmälde sig som deltagare, en av dessa fick förhinder och gruppen kom att bestå av fem personer.

Gruppens medlemmar kommer inte vidare att beskrivas individuellt. Vi anser inte att undersökningens syfte och metod kräver eller gynnas av en sådan beskrivning. Något som däremot är viktigt att tänka på är att deltagarna är rekryterade från en speciell kontext; universitetet, närmare bestämt psykologprogrammet. Samtidigt har deltagarna en bakgrund och ett liv som ligger utanför akademin och programmet. Detta borgar både för en viss slutenhet och för en viss diversitet. Slutenheten kan tänkas bestå i att man eventuellt disciplineras till en viss kultur och vissa åsikter på psykologprogrammet. Den kan även bestå i strukturella faktorer som det faktum att studenter med ickeakademisk bakgrund är underrepresenterade på Lunds Universitet (Nelsson, 2004). Diversitet återfinner vi i det faktum att varje individ i gruppen representerar olika livshistorier, med olika erfarenhet av klass, genus, sexualitet och eventuell icke-svensk bakgrund. Detta är frågor vi inte gått in på i vår uppsats. Den hade i så fall fått författas ur ett intersektionellt perspektiv (de los Reyes & Mulinari, 2005) och blivit en helt annan typ av uppsats.

Praktiskt genomförande

Vi träffade fokusgruppen vid två tillfällen. Första träffen genomfördes under en och en halv timme och andra träffen under två timmar. Vi ville spela in diskussionerna och ville därför att träffarna skulle genomföras på en plats där videoutrustning och mp3-utrustning skulle finnas tillgänglig. Valet föll på ITV-studion på Psykologiska institutionen. Inför varje session

uppmanades deltagarna att diskutera fritt, testa olika argument och ståndpunkter. Gruppen fick diskussionsmaterialet presenterat, fick läsa och satte sedan igång att diskutera. Vid första sessionen användes text 1-3 som diskussionsmaterial och vid andra sessionen användes text 4-6 (se bilaga 3). Varje text presenterades för sig och följdes sedan av diskussion. Vi intervenerade med frågor när vi tyckte det var påkallat. Efter ett tag frågade vi om gruppen hade diskuterat den presenterade texten klart och gick sedan vidare till nästa text. Detta mönster upprepades sedan med övriga texter och såg likartat ut under både session ett och två (se bilaga 3). Båda sessionerna spelades in på DVD och mp3 eftersom vi under analysarbetet ville använda videoinspelningarna för att skapa en övergripande bild av vad som sagts och ljudinspelningarna för att transkribera materialet. Vi (dvs. uppsatsförfattarna) förde en kontinuerlig diskussion både före och mellan sessionerna för att räta ut eventuella frågetecken och stämma av att vi hade ett någorlunda gemensamt förhållningssätt. Efter sessionerna tittade vi först på filminspelningen för att sedan gå över till att transkribera diskussionen med hjälp av mp3-inspelningarna. Materialet transkriberades i sin helhet. Därmed är vi inne på hur det empiriska materialet analyserades.

Analysmetod

Foucault-inspirerad diskursanalys

Vi valde att analysera vårt material med hjälp av diskursanalys då vi ansåg att det passade vårt syfte och vår frågeställning bra eftersom de syftar på, och frågar efter just konstruktionen av begreppet sexualitet. Det är viktigt att understryka att diskursanalysen genomfördes på det transkriberade materialet, alltså på vad som sagts av deltagarna i diskussionen. Valet av analysmetod föll på det Willig kallar ”*Foucauldian discourse analysis”* (Willig, 2001, ss. 106-124). Denna typ av diskursanalys inriktar sig på språkets betydelse i konstruktionen av det psykologiska och sociala livet. Man fokuserar på vilka diskurser, eller diskursiva resurser, som är tillgängliga inom en viss kultur. Utifrån vad som sagts om diskurser och subjektivitet syftar denna typ av diskursanalys till att undersöka vilka sätt att se på världen som är möjliga och vilka subjektspositioner som är möjliga. På detta plan kan man säga att diskursanalysen försöker utröna vilka effekter för subjektiviteten en subjektsposition inom en viss diskurs har. Den här typen av diskursanalys syftar även till att tydliggöra större sociala processer som inbegriper makt och legitimitet. Vad innebär en viss diskurs för hur olika samhällsområden och maktrelationer är strukturerade?

Enligt Parker (1992, refererad i Willig, 2001) kan den här typen av diskursanalys genomföras

på många olika sorters empiriskt material, alltifrån transkriberingar av diskussioner till bilder och arkitektur. Huvudsaken är att materialet är betydelsebärande. Vilket material man väljer ut för analys beror i hög grad på forskningsfrågan; vems tal vill man analysera?
Parker (1992, refererad i Willig, 2001) identifierar tjugo steg i den här typen av diskursanalys. Vi väljer dock att följa Willigs något förenklade sexstegsmodell. Modellen presenteras bland annat i Willigs bok om kvalitativ forskning i psykologi (2001). Efter att man har valt ut en text för analys följer följande sex steg (Willig, 2001, ss. 106-124):

Steg ett: Diskursiva konstruktioner
I detta inledande skede av analysen letar man efter alla de olika sätt som det diskursiva objektet, i vårt fall begreppet sexualitet, konstrueras i texten. Detta innebär att man måste uppmärksamma alla de referenser som görs till det diskursiva objektet i texten. Här handlar det inte enbart om att leta efter nyckelord, både explicita och implicita referenser måste uppmärksammas.

Steg två: Diskurser
När man fastställt alla de olika sätt på vilket det diskursiva objektet konstrueras i texten så börjar man fokusera på skillnaderna dem emellan. Praktiskt kan detta innebära att man grupperar konstruktioner som man tycker hör samman, och skiljer dem från en annan grupp konstruktioner som hör samman. Meningen är att de diskursiva konstruktionerna ska kunna kopplas till större diskurser. I detta steg definierar man alltså de övergripande diskurser som återfinns i texten.

Steg tre: Handlingsmöjligheter i texten
Detta analyssteg syftar till att undersöka de diskursiva kontexter inom vilka de olika diskursiva konstruktionerna av objektet är utspridda. Mer konkret kan det innebära att man frågar sig vad det tjänar till att konstruera objektet på ett specifikt sätt vid ett specifikt ställe i texten. Vad är dess funktion, och hur relaterar det till andra konstruktioner av objektet i texten. Detta steg innebär ett klargörande av det sagdas handlingsdimension. Att till exempel tala om sin partners cancer utifrån en biomedicinsk diskurs kan innebära att talaren i texten kan överlåta ansvaret för diagnos och behandling till hälso- och sjukvårdspersonal.

Steg fyra: Subjektspositioner

Detta steg syftar till att klarlägga vilka subjektspositioner som möjliggörs genom de olika diskursiva konstruktionerna av objektet. En subjektsposition inom en diskurs innebär en position som ger upphov till en struktur av rättigheter och skyldigheter för de som är positionerade där. I detta steg tydliggör man att diskurser konstruerar såväl subjekt som objekt. Exempelvis kan man tänka sig att diskursen om den manliga sexualdriften (Hollway, 1989, refererad i Willig, 2001) innehåller subjektspositionen av mannen som ett instinktsdrivet sexuellt rovdjur, vilken generar både rättigheten till sex och skyldigheten att alltid vara redo för sex. Subjektspositioner skiljer sig från roller på det viset att de snarare föreskriver ett diskursivt område från vilket man kan tala och handla, snarare än en roll som ska ageras ut. Dessutom har subjektspositioner direkt betydelse för upplevelsen av subjektivitet.

Steg fem: Praktiker

I detta steg klargör man relationen mellan diskurs och praktik. Vilka handlingsmöjligheter finns och vilka utesluts inom en specifik diskurs. Genom att diskurser föreskriver ett visst sätt att se och uppleva världen och genom att subjekt positioneras på ett visst sätt inom dom kommer vissa sätt att tala och vissa sätt att handla att vara möjliga, andra inte.

Steg sex: Subjektivitet

Detta steg syftar till att klargöra relationen mellan diskurs och subjektivitet. Diskurser möjliggör vissa sätt att se och uppleva världen. Vad innebär det för den subjektiva upplevelsen att inta en viss position i en viss diskurs. Vad kan tänkas och kännas från en viss subjektsposition i en viss diskurs? Willig beskriver detta steg som det mest spekulativa i modellen. Eftersom man inte betraktar språket som en direkt väg till tanken kan man bara spekulera i vad subjektet kan tänka, känna och erfara utifrån olika positioner, man kan inte säga att det faktiskt är så.

Vilken typ av kunskap produceras?

Den typ av diskursanalys som beskrivs ovan har en uttalat socialkonstruktionistisk inriktning. Detta innebär att man inte strävar efter att avslöja tingens eller människans sanna natur. Snarare försöker man avtäcka och tydliggöra olika berättelser om, eller olika versioner av fenomen i vår värld. När man arbetar med diskursanalys måste man hela tiden vara medveten om att den bild, eller den berättelse man som forskare konstruerar om ett visst fenomen bara

är en av flera möjliga. (Willig, 2001)

Reflexivitet

I och med det teoretiska ramverk som Foucault-inspirerad diskursanalys utgår ifrån så kan forskaren inte hävda att denna bara observerar ett fenomen och beskriver det. Snarare är det så att forskaren mer har en författarroll. Detta innebär att forskaren aktivt konstruerar det fenomen denne undersöker och att forskarens kunskapsproduktion också är producerad i ett diskursivt ramverk. Detta ställer höga krav på forskarens reflexivitet (Willig, 2001). Vi återkommer till detta i diskussionsdelen.

Begränsningar

Den Foucault-inspirerade diskursanalysen utgår från tanken om att subjektet konstrueras av och inom olika diskurser. Diskursen har så att säga makten att konstruera subjektivitet. Det går naturligtvis att ifrågasätta om det räcker med en subjektsposition inom en diskurs för skapandet av en personlig identitet. Vissa forskare hävdar att en subjektsposition inom en diskurs inte kan förklara de känslomässiga band vi knyter till en viss diskursiv position (Hollway, 1989, refererad i Willig, 2001). Likaså är det oklart hur stabila subjektspositionerna är, varför vissa människor verkar föredra en viss position snarare än en annan och huruvida subjektet blir positionerat eller positionerar sig själv (se rubriken ”subjektet” i avsnittet om teoretiska utgångspunkter ovan) (Willig, 2001).

En annan tvistefråga rör relationen mellan diskurser och den fysiska omvärlden. De flesta som arbetar med den här formen av diskursanalys menar att verkligheten medieras, dvs. upplevs, via diskurser. Dock är man inte överens om i vilken utsträckning sociala och materiella strukturer sätter gränser för olika diskurser. En del forskare hävdar att diskurser alltid produceras inom ett socialt och materiellt ramverk som begränsar vilka versioner av verkligheten som kan konstrueras. Andra forskare vill inte tillskriva vare sig diskurser eller sociala och materiella strukturer företräde. De understryker istället det ömsesidiga beroendet mellan diskurser, institutioner och sociala praktiker. Vilken position man intar i denna tvistefråga har implikationer för hur maktbegreppet konstrueras. I det ena fallet verkar maktrelationer ha sitt ursprung i materiella strukturer men förmedlas via diskurser. I det andra fallet har maktrelationer sitt ursprung i diskurserna, de är så att säga en diskursiv effekt (Willig, 2001).

Tillvägagångssätt – Diskursanalys i sex steg

Efter genomförandet av fokusgruppsträffarna började vi med att titta igenom videoinspelningen för att få en överblick över hur diskussionerna hade löpt. Sedan läste det transkriberade materialet ett antal gånger och diskuterade sinsemellan. Den här initiala delen av analysen är svår att redogöra för då det egentligen handlar om ett analyssteg som föregår Willigs (2001) första steg. Man kan se det som ett sätt för oss att, via diskussion, försöka förstå det som sagts i fokusgruppsamtalen.
Därefter arbetade vi enligt Willigs sexstegsmodell på följande vis:

Diskursiva konstruktioner
Vi läste igenom hela det transkriberade materialet och försökte tydliggöra alla de sätt på vilket begreppet sexualitet konstruerades i texten. Vilka andra begrepp knöts till sexualitetsbegreppet? Vilka möjliga konstruktioner fanns inte med? När detta var gjort grupperade vi de olika diskursiva konstruktionerna av sexualitetsbegreppet i grupper som på något sätt kontrasterade mot varandra.

Diskurser
Vi grupperade de diskursiva konstruktionerna av sexualitetsbegreppet vi fann i fyra huvudgrupper som vi tyckte knöt an till fyra större diskurser. Detta steg får man se som en interaktion mellan vilken förförståelse vi som författare har om vilka diskurser om sexualitet som finns i vårt samhälle, vad vi läst om i litteraturen och vad som sades i fokusgruppsamtalen.

Handlingsmöjligheter i texten
Efter att vi identifierat de fyra diskurserna valde vi ett par diskussionsstycken för varje diskurs och började titta närmare på hur deltagarna använde de diskursiva konstruktionerna av sexualitetsbegreppet i just den specifika diskussionen. Vilka handlingsmöjligheter i diskussionen gav det dem att konstruera sexualitetsbegreppet på just detta vis i den här delen av diskussionen?

Subjektspositioner
Efter att ha identifierat handlingsmöjligheter i texten fortsatte vi med att försöka tydliggöra vilka subjektspositioner som var möjliga för deltagarna i de delar av diskussionen vi valt ut,

men även vilka subjektspositioner som är möjliga inom de olika diskurserna på ett mer allmänt plan. Exempel är subjektspositionen som psykolog/expert, subjektspositionen som sexuellt avvikande et cetera.

Praktiker

Utifrån de olika subjektspositionerna som identifierades i de utvalda diskussionsdelarna började vi utforska vilka handlingar som är möjliga respektive omöjliga inom en viss subjektsposition. I detta steg sträckte vi oss utanför det som faktiskt sades i diskussionen och knöt an till vilka handlingar som kan tänkas vara möjliga respektive omöjliga inom de olika diskurserna på ett mer allmänt plan.

Subjektivitet

Detta steg i analysen är det som är mest löst knutet till det som faktiskt sades i fokusgruppsdiskussionen. Vi tillåter oss här att försöka spekulera i vilka konsekvenser för upplevelsen av subjektivitet, vad man kan tänka och känna, som en subjektsposition inom en viss diskurs har.

En linjär modell?

Möjligtvis framstår det som att vi har jobbat mekaniskt enligt en ganska linjär modell. Så har det inte varit; ovanstående beskrivning är en reducerad bild av hur vi har arbetat med diskursanalysen. Givetvis är det så att vi har gjort om analysen ett flertal gånger och att vi i analysen emellanåt har hoppat fram och tillbaka mellan de olika stegen. Samtidigt utgör stegen en bas att knyta analysen till och framför allt underlättar de då resultatet av vår analys presenteras.

RESULTAT: FYRA DISKURSER I KONFLIKT

Vi identifierade fyra större diskurser som vi kommer att redogöra för i detta avsnitt. Dessa utgörs av en biomedicinsk diskurs, en individualiserande diskurs, en diskurs som vi kallar för queer och slutligen en jämlikhets- och likabehandlingsdiskurs. Läsaren bör komma ihåg att vi inte kommit fram till sanningen. Andra författare hade eventuellt identifierat andra diskurser. Varje diskurs presenteras och introduceras under en egen rubrik. Vi har delat in vår analys av respektive diskurs i underrubriker för att belysa olika aspekter av diskursen. Vi har valt att redovisa vår analys enligt följande struktur: Texten som lästes av deltagarna vid det givna

diskussionstillfället presenteras citerad i sin helhet och följs av citat av en del av diskussionen som fördes. Citaten har valts ut på premissen att vi anser att de illustrerar de olika diskurserna väl. Därmed finns inte diskussionscitat från alla de lästa texterna representerade. Slutligen redovisas analys enligt Willigs modell (2001). Samma struktur följer på varje underrubrik under respektive diskurs. Vi har tagit oss friheten att göra Willigs (2001) sjätte och sista steg gemensamt för respektive diskurs, då vi tyckte att denna del av analysen vann på att integrera delar från respektive underrubrik.

Biomedicinsk diskurs

En av de diskurser vi återfann i materialet kan man benämna som en biomedicinsk diskurs. Den kännetecknas av en fokusering på människans medfödda, inneboende egenskaper och en tydlig uppdelning mellan friskt och patologiskt (Stainton Rogers & Stainton Rogers, 2002; Wilton, 2000). Den biomedicinska diskursen blev tydlig framförallt när gruppen diskuterade utifrån Ottossons (2004) och Kalats (2007) texter. Vi har delat upp analysen efter ett antal teman som diskuterades. Varje tema har analyserats i enlighet med Willigs (2001) fem första steg. Det sjätte steget, subjektivitet, görs gemensamt för alla teman och presenteras sist i den här delen.

Den patologiska sexualiteten

Textmaterialet vi använt ur Ottosson (2004) citeras ordagrant:
”Flertalet människor har ett beteende och en könsidentitet som överensstämmer med deras somatiska kön, de väljer en vuxen person av det motsatta könet som sexualpartner och uppnår vanligen orgasm genom samlag. Avvikelser i något av dessa avseenden skapar komplikationer i samlevnaden och kan även få rättsliga konsekvenser. Behandling är möjlig i vissa fall.” (Ottosson, 2004, s. 508)

Ett ämne som var uppe för diskussion när gruppen läste Ottossons (2004) text var sjukdomsklassificeringen av olika typer av sexualitet:

Jens: Alltså vad jag kan tycka är intressant, som kan vara värt att tänka på också är att den här är skriven innan socialstyrelsen ändrade det, från förra året, att man tar bort sjukdomsbeskrivningen från såväl BDSM som, ja allting som inte inbegriper att man skadar någon annan människa, det vill säga det enda som är kvar som är sjukdomsklassat idag är

ju… eh… frotteurism, eller hur det nu uttalas, det här när man tycker om att gnida sig mot andra som inte gillar det, och pedofili, och sen så är det någonting mer. Men alltså i princip så handlar det bara om ofrivilliga andra som räknas som sexuella sjukdomar idag… den här texten är inte så pass ny…
Stina: Då har inte psykologprogrammet varit med där riktigt, och det, det… nånstans så känns det som att, inte för att man skall ställa högre krav på psykologprogrammet än något annat program, men det känns ändå, tycker jag, som att man är… alltså… att det finns en poäng med att psykologprogrammet skall vara framme vad gäller såna här frågor…
Robert: Men, alltså, vad får det här för konsekvenser för mig som psykolog… alltså som, vad skall man säga… när jag möter människor i mitt arbete…

Diskursiva konstruktioner av sexualitet

I den här diskussionen konstrueras sexualitet som något som eventuellt kan vara farligt för andra och som kan sjukdomsklassificeras. Dock verkar gränserna för sjuk och frisk sexualitet vara flytande i och med att sjukdomsklassificeringar har avskaffats. Det hänvisas även till socialstyrelsen som en viktig instans när det gäller vem som bestämmer över vad som skall kategoriseras som sjuk respektive frisk sexualitet. Den sjukdomsklassificerade sexualiteten konstrueras även som något som hör hemma på psykologprogrammet, bara man är uppdaterad på den senaste uppdelningen mellan sjukt och friskt. Roberts kommentar visar eventuellt på att när sexualitet konstrueras på detta viset blir det även en fråga som är relevant för experter, i det här fallet psykologer.

Diskurser

Uppdelningen mellan farlig och ofarlig sexualitet, frisk och sjuk sexualitet samt referensen till socialstyrelsen och expertens rätt att uttala sig om sexualitet placerar in diskussionen i en biomedicinsk diskurs. En sådan diskurs tar kroppen och biologin som utgångspunkt för uppdelandet mellan sjukt och friskt (Stainton Rogers & Stainton Rogers, 2002).
Gränserna för vad som är patologiskt flyttas i och för sig, men diskursen som sådan kvarstår. Att gränserna förflyttas är kompatibelt med den biomedicinska diskursen om man betänker att den även är en del av en hypotetisk-deduktiv diskurs (se till exempel Chalmers, 1999; Willig, 2001), där man antagligen ser gränsförflyttningarna som ett tecken på ökad kunskap och vetenskapliga framgångar. Den biomedicinska diskursen är ett tydligt exempel på det som Foucault (1993) kallar uppdelning och förkastande. Det innebär att man kan dela upp sexualiteten i en frisk del och i en sjuk. I nästa steg förkastar man den sjuka sexualiteten.

Förkastandet innebär dock inte att man struntar i att tala om den, tvärtom utsätts den för rigorösa undersökningar och hålls tyglad just genom att undersökningen av den sker från de friskas synvinkel. På så sätt berövas den patologiska sexualiteten en egen röst och den kan inte resa några sanningsanspråk.

Handlingsmöjligheter i diskussionen

Jens sätt att kritisera texten håller sig inom ramen för den biomedicinska diskursen. Han kritiserar Ottosson (2004), men ifrågasätter inte diskursen som sådan. Att acceptera den biomedicinska diskursen innebär att Jens, inom ramen för diskussionen, får makt att uttala sig om vad som är sjukt respektive friskt när det gäller sexualitet. Stina visar på ytterligare handlingsmöjligheter som ett accepterande av den biomedicinska diskursen ger, möjligheten att kritisera psykologprogrammet utifrån det faktum att den biomedicinska diskursen hör hemma där.

Det är inte helt tydligt om Roberts kommentar syftar på den biomedicinska diskursen som sådan eller om han syftar på det faktum att psykologprogrammet inte har hängt med. Oavsett vilket så kan man tänka att Robert menar att den biomedicinska diskursen begränsar hans möjlighet att i diskussionen prata om sexualitet som något unikt, mänskligt, individuellt - alltså en hänvisning till en mer individualiserande diskurs (se nedan under rubriken ”individualiserande diskurs”). Samtidigt verkar han mena att den biomedicinska diskursen trots allt ger honom utrymme att diskutera sexualiteten utifrån ett psykologperspektiv på sexualitet, det vill säga från expertens synvinkel.

Subjektspositioner

Jens och Stinas kommentarer antyder att en subjektsposition inom den biomedicinska diskursen möjliggör att man kan se vissa typer av sexualitet som patologisk, och att världen befolkas av människor som antingen är sjuka eller friska. Roberts kommentar om vad det får för konsekvenser för honom som psykolog och hans hänvisning till att han möter människor i sitt arbete kan eventuellt ses som att en biomedicinsk subjektsposition innebär att man inte kan se och behandla människor som de unika och känslomässiga individer de är utifrån en individualiserande diskurs (se nedan).

Praktiker

Subjektspositionen som möjliggörs inom den här diskussionen är förvisso en position inom en biomedicinsk diskurs, men det är även expertens position. Som expert ges man möjlighet att

handla som om det finns tydliga gränser mellan sjuk och frisk sexualitet. Man kan kategorisera, diagnostisera och till och med behandla sexualiteten. Andra människor kan ses som tillhörande olika tydligt avgränsade grupperingar av sexualitet. Man ges även möjlighet att sätta sexualiteten i relation till ett helt fält av kunskap om diagnostisering som manifesteras i diagnossystem, forskning samt i socialstyrelsens riktlinjer. Att se och behandla människor som att deras sexualitet är av en mer flytande natur blir svårt inom den här diskursen, då den förutsätter tydliga kategoriseringar. Likaså blir det svårt att handla som om uppdelningen mellan sjuk och frisk sexualitet är ett samhällsfenomen, då den biomedicinska diskursen förutsätter att sjukdomen finns inom oss och att den kan beskrivas objektivt via diagnoskriterier.

Dissekerad eller frigjord sexualitet

Textmaterialet vi använt ur Kalat (2007) citeras ordagrant:

"Sexual orientation is clearly *not* related to adult hormone levels. Most homosexual men have testosterone and estrogen levels similar to those for heterosexual men; most lesbian women have hormone levels similar to those for heterosexual women. A more plausible hypothesis is that sexual orientation depends on testosterone levels during a sensitive period of brain development (Ellis & Ames, 1987). In studies of animals ranging from rats to pigs to zebra finches, males that were exposed to much-decreased levels of testosterone early in life have as adults shown sexual interest in other males (Adkins-Regan, 1988). Females exposed to extra testosterone during that period show an increased probability of attempting to mount sexual partners in the way that males typically do (Figure 11.15). However, in many of these studies, the animals not only acted somewhat like the opposite sex but also looked like them. Homosexual and heterosexual humans look like each other in most ways but differ in subtle regards. On the average, the bones of the arms, legs, and hands are longer in heterosexual men than in homosexual men and longer in homosexual women than in heterosexual women. That is, in this regard, homosexual men are partly 'feminized' and homosexual women are partly 'masculinized' (Martin & Nguyen, 2004). The length of those bones begins to differ between boys and girls early in life – before puberty – so the differences probably relate to prenatal hormones." (Kalat, 2007, s. 346)

Gruppen diskuterar vidare, nu utifrån Kalats (2007) text:

Stina: Jag får hoppa på den här i ljuset av vad vi precis pratat om så tänker jag att man inte kan låta bli att inte orka läsa det för det känns säkert sant, men inte intressant…
Jens: Mmm…(skratt)
Stina: …eh… och att, just att, det saknas… hade vi haft en levande diskussion om sexualitet då hade det här kunnat komma in som fakta bland annan, och kuriosa och så här liksom…
Karin: Kanske framförallt som kuriosa…
Stina: Ja… men det är ju egentligen dom här texterna som handlar om sexualitet… och när det är det enda som nämns… ja, nu är jag öppen här, för jag är bi- och jag, man ska inte ta saker personligt, men jag blir ledsen liksom…
Robert: Mmm…
Stina: … jag tycker… om det är så att jag känner mig lite dissekerad med längden på armar och ben och så här och att det är viktigt, för det betyder då att… jag kanske har mellanlånga ben och armar, och då kanske jag är lite mer man än kvinna, för att en man har ju långa ben och armar, och det säger någonting om mig, och någonting som är viktigt i psykologisk mening eftersom det är en bok i psykologi.
Karin: Jag blir så förbannad på att man överhuvudtaget tycker att det är meningsfullt att man försöker hitta en orsak till varför en man skulle tycka om en annan man eller en kvinna en annan kvinna, eller hur nu än man tycker om andra. Vad ger det oss om det skulle finnas en hormonell orsak till det? Vi kan ju fortfarande inte ändra på nånting!
Stina: Man kan injicera hormoner så att det blir rätt!
Alla: (skratt)
Jenny: Ja... men är det det som är syftet med all den här forskningen? Att vi ska kunna ändra på alla så att alla blir heterosexuella?
Karin: Ja, för på något vis blir det ju nästan så, om vi bara kan komma på orsaken så kan vi hitta botemedlet, det är ju så det funkar liksom. Det raka, linjära tänkandet… men då, då finns det ju fortfarande… det ligger ju implicit här att vi skall kunna bota homosexuella…
Jens: Så tolkar jag det inte alls… jag tolkar det som tvärtom, istället för att vi skall hålla på att harva runt i gamla dynamiska teorier om var homosexualitet kommer ifrån så får vi här fakta på att det är inget vi kan ändra på, utan det här är, det här har forskningen visat att…sen är vissa grejer kuriosa, men om man kan visa att det beror på hormonbalans i födseln, så tar man bort hela skuld och skambegreppet om att jag är homosexuell av någon konstig upplevelse…
Stina: Mmm…. det har du ju…

Diskursiva konstruktioner av sexualitet

I den här diskussionen tydliggörs ytterligare aspekter av hur begreppet sexualitet konstrueras. Stina är inte speciellt förtjust i det Kalat (2007) skriver, men hon menar att det trots allt kan vara sant, vilket är ett sätt att definiera sexualiteten som något man kan veta sanningen om. När Stina sedan påpekar att hon känner sig dissekerad verkar det syfta på att sexualiteten i det här fallet konstrueras så att den omfattar en stor del av den biologiska kroppen, från hormoner till armar och ben. Hur kroppen ser ut, eller fungerar, verkar kunna kopplas till sexuell läggning. Implicit i detta återfinns även idén om att sexualiteten är tydlig och lätt att dela in i kategorier såsom homosexuell, heterosexuell, bisexuell, samt inte minst som antingen manlig eller kvinnlig. Karin och Jenny är inte heller speciellt förtjusta i Kalats (2007) text och genom sin kritik pekar de ut ytterligare aspekter av hur sexualiteten konstrueras. Sexualiteten blir mätbar genom att den inordnas under en idé om linjära orsakssamband, den blir möjlig att korrigera, eller till och med att bota. Jens å sin sida gör en annan tolkning och menar att homosexualitet blir naturlig och fri från skuld och skam genom kopplingen till biologin och kroppen.

Diskurser

Diskussionen rör sig även i det här fallet kring en biomedicinsk diskurs. Den skiljer sig dock från den föregående diskussionen genom att diskursen kommenteras på två plan, dels inifrån diskursen, så som i fallet när Jens beskriver homosexualitet som naturlig och mer eller mindre medfödd, och dels utifrån som när Karin kritiserar det linjära tänkandet.

Oavsett vilket plan deltagarna för diskussionen på identifierar de ett antal konstruktioner av sexualitet som är utmärkande för en biomedicinsk diskurs. Sexualiteten som något mätbart och något det finns en sanning om, sexualitet som kopplad till kropp och hormonhalter, sexualitet som något behandlingsbart med tydliga, fasta och icke problematiserade kategorier som exempelvis homosexuell är alla konstruktioner av sexualitet som är typiska för en biomedicinsk diskurs (Stainton Rogers & Stainton Rogers, 2002; Jörgensen, 2004.). Jämfört med den förra diskussionen patologiseras inte sexualiteten lika tydligt. Dock är uppdelningen mellan normal och avvikande sexualitet kvar, vilket visar sig i att man fokuserar på att hitta orsaksförklaringar till homosexualitet, men inte till heterosexualitet.

Handlingsmöjligheter i diskussionen

Genom att konstruera sexualitet som något biomedicinskt, och skriva under på den konstruktionen, ges man möjlighet att som Jens uttala sig om biologiska orsaker till

homosexualitet samtidigt som man kan kritisera andra perspektiv vilka döms ut som skuldbeläggande. Stina är inte förtjust i den biomedicinska konstruktionen av sexualitet, samtidigt vill hon inte helt och hållet förkasta den, den kan ju vara sann. Det verkar som att den positionen begränsar hennes handlingsmöjligheter i diskussionen. Hon är ju möjligtvis en av dom som definieras som avvikande inom diskursen och som sådan är hennes röst och makt begränsad - det är hon som är studieobjektet (jämför med diskussionen om uppdelning och förkastande ovan). Både Karin och Jenny identifierar den biomedicinska diskursen men vänder sig emot den. Det ger dem möjlighet att kritisera konstruktionen av sexualitet som något linjärt, tydligt och biologiskt.

Subjektspositioner

Jämfört med den förra diskussionen tydliggörs och differentieras här vilka subjektspositioner som är möjliga inom den biomedicinska diskursen. Om subjektspositionen som expert var tydlig i den förra diskussionen blir nu subjektspositionen som ett subjekt vars sexualitet skall undersökas och definieras tydlig. Ett exempel på detta är Stinas beskrivning av att känna sig dissekerad. Den subjektsposition hon erbjuds innebär att hennes sexualitet kommenteras och undersöks utifrån armlängd och benlängd. På så sätt blir hennes biologiska kropp ett studieobjekt. Den biomedicinska diskursen får alltså olika konsekvenser för subjektet beroende på vilken maktposition man har. Experten kan diagnostisera och peka ut den avvikande, den avvikande får nöja sig med att bli undersökt och berövad sin röst.

Praktiker

Vilka handlingar som blir möjliga inom den biomedicinska diskursen blir i och med den här diskussionen tydliggjorda. Subjektet ges möjlighet att konstruera normal respektive avvikande sexualitet på basis av så kallade biologiska fakta, såsom hormoner, gener, armlängd et cetera. Detta uppdelande av sexualiteten, denna dissekering som Stina säger, legitimerar att man kan förlägga sexualiteten på detaljnivå, och undersöka den där. I slutänden leder detta till att vilken del av kroppen som helst kan associeras med sexualitet. Exempelvis kan man prata om armlängd men syfta på homosexualitet. Den biomedicinska diskursens belägring av kroppen i kombination med detaljfokuseringen gör att det är svårt att agera som om sexualitet är något förknippat med känsloupplevelser. Även när man talar om känslor tenderar nämligen talet att fokusera på signalsubstanser, diverse områden i hjärnan et cetera (se till exempel LeDoux, 1998), vilket är ganska långt ifrån hur vi längre fram i uppsatsen kommer att se att subjektet beskriver kopplingen mellan sexualitet och känslor inom den individualiserande diskursen.

Det verkar också vara mycket svårt att tala om den strukturella sexualiteten, så som exempelvis heteronormativitet, inom den biomedicinska diskursen. I och med att kopplingen till medfödda egenskaper är så stark, och att man gärna drar slutsatsen att samhället är organiserat på ett visst sätt baserat på just dessa egenskaper, tenderar man att se starka strukturella normer om sexualitet som ett uttryck för ett naturligt sätt att organisera samhället.

Subjektivitet inom den biomedicinska diskursen

På basis av de två diskussionerna vi presenterat skall vi nu försöka säga något om vilka konsekvenser för subjektiviteten den biomedicinska diskursen kan ge upphov till. Stina uttrycker en konsekvens: Att känna sig dissekerad, undersökt, klassificerad, avvikande och ledsen. Stinas relation till diskursen är komplex, då hon å ena sidan verkar tycka illa om den, men å andra sidan inte kan frigöra sig ifrån dess sanningsanspråk. Frågan är vad som händer om man inte förhåller sig kritisk till den, utan omfamnar den. Detta beror naturligtvis på vilken position man har i samhället och den sociala omgivning man lever i. Låt oss ta exemplet med en psykolog som utreder en transsexuell kvinna som vill genomgå en könskorrigering. Om psykologen omfattas av en biomedicinsk syn på sexualitet är det möjligt att denne försöker att få den transsexuella kvinnan i fråga att bete sig så kvinnligt som möjligt. Med kvinnligt menas i det här sammanhanget de idéer om kvinnlighet som återfinns inom den biomedicinska diskursen (exempelvis kvinnor som mindre aggressiva, se Stainton Rogers & Stainton Rogers, 2002). Nu går ju könskorrigeringen egentligen inte ut på att få den transsexuella kvinnan att känna sig kvinnlig, den går ju ut på att korrigera det somatiska könet, trots detta kommer psykologen troligen att känna att denne har gjort rätt och att den transsexuella kvinnans transformering till kvinnlighet är i samklang med den syn på världen som den biomedicinska diskursen implicerar. Låt oss nu ta exemplet med den äldre homosexuelle mannen som har levt en stor del av sitt liv under den period när homosexualitet var klassat som en sjukdom här i Sverige (se till exempel Norrhem m.fl., 2008). Det är möjligt (men inte säkert) att hans subjektivitet i viss mån innefattar att se sig själv som sjuk, som en diagnos, och att världen befolkas av människor med normal respektive avvikande sexualitet. Samtidigt får man betänka att det kan finnas en potential att, som Jens uttrycker det, via en biomedicinsk subjektsposition kunna förkasta teorier om sexualitet som kan upplevas som skuldbeläggande.

Individualiserande diskurs

I vårt material återfann vi en diskurs som individualiserar sexualiteten. Denna diskurs har varit tydlig inom mainstreampsykologin under lång tid (Burr, 2003; Stainton Rogers & Stainton Rogers, 2002) och således är det inte så märkligt att den uppkommer i en diskussion psykologstudenter emellan. Enligt Foucault (2002) har dessutom psykologin bidragit till att skapa sexualiteten som något som är inneboende i individen, vilket gör att sexualiteten blir ett legitimt arbetsområde för experter på individualitet, exempelvis psykologer. Den här diskursen är stor och manifesterar sig inom många olika områden. Vi har delat in analysen i teman efter vad som diskuterades. Efter varje tema analyserar vi enligt Willigs (2001) fem första steg. Det sista steget, subjektivitet, görs gemensamt för alla teman vi fann och återfinns sist i den här delen.

Den avvikande sexualiteten återfinns i individen

Textmaterialet vi använt ur Ottosson (2004) citeras ordagrant:

”Flertalet människor har ett beteende och en könsidentitet som överensstämmer med deras somatiska kön, de väljer en vuxen person av det motsatta könet som sexualpartner och uppnår vanligen orgasm genom samlag. Avvikelser i något av dessa avseenden skapar komplikationer i samlevnaden och kan även få rättsliga konsekvenser. Behandling är möjlig i vissa fall.”(Ottosson, 2004, s. 508)

Ett ämne som kom upp när gruppen diskuterade Ottosson (2004) var i vilken grad man skall förlägga den avvikande sexualiteten i individen:

Stina: [ ]…detta är ganska grovt, faktiskt. Jag blir ganska ledsen när jag läser detta, och ja det, kanske är då för att jag blir personligen berörd,…[ ].
Jens: [ ]…Sen liksom att det kommer sådana här texter, alltså av någon anledning, jag blir inte så upprörd, eh, för att jag tycker liksom alltså att, framförallt nu när jag vet var det kommer ifrån så vet jag att det är en torr beskrivning i en torr läkarbok som alltså på någon nivå, alltså det är inte politiskt korrekt, men det är inte, med det sagt betyder det inte att det inte är riktigt, att alltså, att det kan, alltså, finnas problem med, om man rör sig utanför normen så kan det upplevas som problem. För saken är ju den att i många av de här grejerna om man tittar på dom så ska de vara plågsamma för individen. Vi behandlar ju inte människor som mår bra…[ ].

Stina: Men menar du så här, alltså, hur, hur det är att leva som avvikande från normen i samhället, att det kan vara tufft liksom, för att jag upplever det som att Ottosson lägger det väldigt mycket i, alltså att personen, individen som har dom här grejerna för sig, kommer in med komplikationer i samlevnaden och behöver behandling.
Jens: Om man kommer in och söker då för att man har ett problem, då kvittar det egentligen liksom om det är ett samhälle…

Diskursiva konstruktioner av sexualitet

När Jens säger att det Ottosson (2004) skriver förvisso kan vara sant konstrueras sexualiteten som något som antingen kan vara normalt eller avvikande. Jens ställer sig tveksam till hur stor roll samhället spelar när det handlar om skapandet av den normala respektive den avvikande sexualiteten, därmed konstrueras sexualiteten som något individuellt och de sexuella avvikelserna och de upplevda problemen som något som återfinns inom individen. Den avvikande sexualiteten konstrueras även som något man kan bli ledsen av, något som kan upplevas som problem och som något som kopplas till individuella känsloupplevelser. Stina ställer sig lite tvekande till det Ottosson (2004) skriver och menar att han individualiserar den avvikande sexualiteten. Dock refererar hon till en individuell känsloupplevelse, hon blir ledsen, och därmed blir sexualiteten något det i och för sig finns samhälleliga normer om, men som samtidigt är starkt knuten till individuella känsloupplevelser.

Diskurser

Jens resonemang drar möjligtvis åt ett biologiserande (Stainton Rogers & Stainton Rogers, 2002) av sexualiteten då han ställer sig tveksam till samhällets roll när det gäller skapandet av vad som upplevs som sexuella problem. Dock menar han på att avvikande sexualitet kan vara plågsamt för individen vilket gör att han även kopplar sexualiteten till individuella känsloupplevelser och därmed något som finns i och är viktigt för individen. Stina gör å sin sida en koppling till de normer som finns om sexualitet, dock verkar hennes sätt att se på samhällets normer likna synsättet som finns inom det Stainton Rogers och Stainton Rogers (2002) kallar för ett socialt och kulturellt paradigm. Ett sådant sätt att se på normer om sexualitet fokuserar på hur vi internaliserar dessa och fokuserar egentligen inte på att försöka förklara varför normer om sexualitet finns överhuvudtaget. Dessutom kopplar Stina en individuell känsloupplevelse till det Ottosson (2004) skriver vilket gör att det som definieras som avvikande sexualitet delvis blir något som är individuellt. I slutänden faller både Stinas och Jens resonemang in under en diskurs som individualiserar den avvikande sexualiteten, om

än med vissa viktiga nyansskillnader.

Handlingsmöjligheter i diskussionen

När Jens säger att det Ottosson (2004) skriver kan vara sant kan man säga att han accepterar idén om att sexuella problem på det hela taget är ett problem grundat i individen. Likaså kan man säga att han upprätthåller tanken om att det finns normal och avvikande sexualitet och att båda dessa är grundade i individen. Genom att dessutom säga att han inte blir känslomässigt berörd kan man säga att han från en relativt distanserad position får möjlighet att i diskussionen uttala sig om vad som är avvikande sexualitet och hur den eventuellt skall behandlas.

Stina identifierar den individualiserande diskursen i Ottosson (2004), men säger att hon blir ledsen och upprörd. Man kan säga att hon därigenom identifierar den begränsning av handlingsutrymme i diskussionen som skapas för personer som inte lever upp till Ottossons (2004) krav på normalitet. Det verkar nämligen vara så att allas vår sexualitet är placerad i individen men att det bara är den som definieras som avvikande som skall undersökas och behandlas. Möjligtvis kan det vara så att när man definieras som avvikande och samtidigt accepterar en individualiserande diskurs så blir man utsatt för en undersökning av sin sexualitet, samtidigt som man knyter sexualiteten till känslor och individualitet, vilket rimligtvis kan upplevas som sårande. Att vara avvikande och sårad förpassar subjektet till en underdog-position, vilket begränsar handlingsutrymmet i diskussionen. Således kan man identifiera två positioner som antingen ökar eller begränsar handlingsutrymmet i diskussionen, expertens respektive den avvikandes.

Subjektspositioner

Att vara ett subjekt inom den här delen av den individualiserande diskursen gör att man kan se sin sexualitet som antingen normal eller avvikande. Stina kopplar det som definieras som avvikande sexualitet till samhällets normer, sina känslor och upplevelser av individualitet. Den avvikande sexualiteten är således något som i alla fall delvis skall förläggas inom individen. Jens å sin sida intar en subjektsposition från vilken han kan bedöma vad som är avvikande sexualitet och har rätten att uttala sig om att detta kan upplevas som problematiskt av individen. Således erbjuds två olika subjektspositioner inom diskursen; expertens respektive den avvikandes. Dessa positioner innebär även en maktskillnad där experten drar mest nytta av den maktpotential som finns inom diskursen.

Praktiker

Genom expertens subjektsposition inom denna del av den individualiserande diskursen möjliggörs att man kan se sig som ett subjekt som har rätt att uttala sig om andra människors sexualitet. Man kan uttala sig som om den finns i individen och eventuellt definiera den som problematisk. Detta mönster att tala manifesteras i praktiken bland annat vid olika typer av individualutredningar och bedömningar samt givetvis inom olika terapiformer. Att tala om och med individer som om deras individuella sexualitet är problematisk eller onormal innebär också de facto att man i handling konstruerar och definierar deras sexualitet som något de har inom sig och som är avvikande. Detta implicerar också att man så länge man befinner sig i subjektspositionen som expert inom den individualiserande diskursen inte kan tala och handla efter eventuella strukturella orsaker till att en individs sexualitet ses som problematisk. Förvisso går det säkert att tala om till exempel heteronormativitet, men det man menar i så fall är den individuella upplevelsen av heteronormativitet, och i slutänden blir det också ett individuellt problem som skall lösas.

Om man definieras som avvikande inom den individualiserande diskursen erbjuds man en subjektsposition där man uppfattar sig själv som ett individuellt, sexuellt subjekt som är utsatt för experters granskning och som därigenom kan koppla känslor av nedstämdhet, ilska eller uppgivenhet till sin sexualitet. En sådan subjektsposition implicerar att man inte kan tala och handla efter strukturella orsaker till varför man definieras som avvikande. I värsta fall internaliserar man uppfattningen av sig själv som avvikande, i bästa fall kanske man blir arg på den eller de som definierar en som avvikande, men kommer då troligtvis att skylla på dessa människors fördomar. Vi menar att fördomsbegreppet syftar på individers föreställningar snarare än strukturella orsaker till maktskillnader (se till exempel Stainton Rogers & Stainton Rogers, 2002; Henriques m. fl., 1998), vilket gör att det kan placeras in inom ramen för en individualiserande diskurs.

Att bekänna sin sexualitet

Textmaterialet vi använt ur Kulick (2004) citeras ordagrant:

”Poängen är att heterosexualitet inte är *en* sak, *en* storhet det är inte någonting självklart, enkelt, enhetligt eller konfliktfritt. Tvärtom – heterosexualiteten är ett slagfält. Liksom andra sexualiteter är det genomborrat av konflikter som har med ålder, kön, ras och klass att göra. Unga framställs till exempel som mer sexuella än äldre – en 60-årig dam som satt på en buss kyssandes sin 30-årige manlige älskare skulle nog orsaka större rabalder än två unga bögar som gjorde samma sak. Kvinnor framställs som mindre sexuella än män – vilket betyder att

en sexuellt aktiv kvinna i vilken ålder som helst kan framställas som avvikande, som en hora, samtidigt som mäns sexuella eskapader tolkas som förväntade, naturliga. Mörkhyade kvinnor och män förväntas vara ”hetare”, mer djuriska och sexuella, än vita personer. Och arbetarklasskvinnor och män antas vara mer sexuella än den mera uppknäppta medelklassen, medan en seglivad stereotyp framställer överklassens män som perversa och bara löst anknutna till heterosexualitet.
Heteronormativiteten som ideologi handskas med dessa konkurrerande varianter av faktiskt förekommande heterosexualitet genom ett antal olika strategier så som att förlöjliga, osynliggöra, patologisera, demonisera och obegripliggöra dem.
Dessa processer går ofta hand i hand och stärker varandra, och de inverkar på såväl kvinnor som män. Således blir den sexuellt aktiva äldre kvinnan som åtrår – och får – unga män skrattretande, osynlig i samhället, samt lite småäcklig och svårt att begripa.” (Kulick, 2004, s. 28)

Ett tema som dök upp i diskussionen kring Kulicks (2004) text handlade om att bekänna sin sexualitet, både vad man själv gjort och vilka fördomar man har mot andra:

Stina: Nej, nej men det är ju, den den känns ju inte särskilt typisk alltså den det ju känns ju som väldigt allmänt det borde finnas nånstans…
Någon: Mmm…
Stina: … tror jag, jag tror att dom … suck, vi behöver prata om det här…
Någon: Mmm…
Stina: ... och de här jätte o.. orumsrena förväntningarna, eh, vi har på mörkhyade kvinnor och män och och överklassens män (fniss) som perversa och det det finns ju där absolut liksom…
Någon: Mmm….
Stina: … sen läste jag den sista meningen några gånger fast bytte ut mannen istället …den sexuellt aktiva äldre mannen som åtrår och får unga kvinnor …
Flera: Mmm…
Stina: … den är inte heller så trevlig …
Karin: jag satt en stund och försökte och tänka efter hur m… hur många sexualitetsetiketter sätter man på folk egentligen alltså ja om man ser en person på bussen visst tänker man ändå nånting om den här personens sexualitet…
Någon: Mmm…

Karin: … gör man inte det ganska snabbt… Alltså det … (skratt)
Jens: gör man *inte det… (skratt)*

Diskursiva konstruktioner om sexualitet

Sexualitet konstrueras här som någonting man kan ha fördomar om. Man kan ha icke rumsrena förväntningar på andra människors sexualitet, särskilt om det är kopplat till klass och etnicitet. Likaså konstrueras sexualitet som något man kan etikettera andra människor utifrån. Dessutom konstrueras sexualitet som något man bör bekänna. Närmare bestämt skall man bekänna sina fördomar, som Stina säger: ”Vi måste prata om det här”.

Diskurser

Vid en första genomläsning av diskussionen är det inte helt självklart att den förs utifrån en individualiserande diskurs. Gruppen pratar ju en del om fördomar gentemot andra, vilket skulle kunna ses som ett sätt att tala om sexuella strukturer snarare än individens sexualitet. Nyckeln till att se det gruppen säger som ett uttryck för en individualiserande diskurs får vi genom att fundera på vad fördomsbegreppet innebär, vad det innebär att man måste prata om sina fördomar samt hur Jens reagerar på det Karin säger. Vi tar det i tur och ordning; fördomsbegreppet ligger nära stereotypbegreppet och härstammar från mainstreampsykologins sociala och kulturella paradigm (Stainton Rogers & Stainton Rogers, 2002). Detta paradigm öppnar upp för att tala om hur det omgivande samhället är fyllt med normer, stereotyper et cetera. Dock är man mest intresserad av hur individer internaliserar normer, och inte förklaringar till varför normer uppstår eller om det finns maktaspekter kopplade till normerna. Således är fördomar någonting man har (som individ), inte något som skapas inom en större diskurs. Detta resonemang understöds av det faktum att fördomarna om sexualitet är något man skall berätta om. Att berätta om sina fördomar, att bekänna, ligger nära Foucaults (2002) tanke om att fröet till att den individuella sexualiteten överhuvudtaget skapades ligger i att vi började bekänna och kartlägga individers sexualitet. När Karin sedan säger att ”man” sätter ”sexualitetsetiketter” på andra människor kan detta ses som ett mer strukturellt sätt att närma sig sexualiteten. Etiketter är inte riktigt samma sak som fördomar utan bär med sig en mer språklig konnotation. När hon dessutom säger ”man” kan man tänka sig att det implicerar att vi alla via en språklig struktur tilldelar människor en sexualitet. Jens reagerar mot detta, vilket kan ses som den individualiserande diskursens försök att mota bort en mer strukturell diskurs.

Handlingsmöjligheter i diskussionen

Genom att säga att vi alla har icke-rumsrena sexuella förväntningar på andra människor möjliggörs det för Stina att bekänna sina egna fördomar i diskussionen. Karin hakar på detta och ger ett konkret exempel på hur hon sätter sexualitetsetiketter på andra människor. Om man skall hålla sig kvar inom den individualiserande diskursen verkar det dock som att man inte kan generalisera till ett plan där fördomar skulle kunna ses som ett strukturellt fenomen. Jens kommentar till Karin kan tolkas som att vi alla har fördomar, men de är individuella och därmed även olika från individ till individ.

Subjektspositioner

I den här diskussionen erbjuds man en individualiserande subjektsposition som visar sig i det som Stina förespråkar: Att man kan, och kanske till och med bör, bekänna sina fördomar gentemot andras sexualitet. Subjektspositionen sträcker ut en hand gentemot andra människor i och med att man refererar till andras sexualitet; alla har fördomar. Dock är det en relativt ensam position då fördomarna ses som individuella och således kan skifta från individ till individ. Att se sig själv som del av en större struktur som bär upp fördomarna ingår inte i den här subjektspositionen, vilket visar sig när Karin försiktigt försöker förespråka en något mer strukturell hållning till sexualitet.

Praktiker

I detta fall innebär en subjektsposition inom den individualiserande diskursen att man kan börja tala om sina fördomar gentemot andras sexualitet, likaså kan man uppmana andra att bekänna sina fördomar. Det blir möjligt att genom tal, skrift och andra praktiker upprätthålla en bekännelsekultur kring sexualitet (Foucault, 2002.). På sätt och vis kan man säga att den här subjektspositionen, via idén om att alla har fördomar, gör att man kan börja tala om sådant som eventuellt ses som tabu i andra diskurser, hudfärg, klass, ålder et cetera. Man säger inte att det finns reella sexuella skillnader mellan och inom dessa kategorier, men i och med att man säger att sådana idéer trots allt finns i form av fördomar, kan man ändå prata om skillnader. I och med att diskursen understryker att fördomar är något individuellt blir det svårt att agera som om det till exempel skulle finnas reella maktskillnader mellan människor med olika hudfärg, detta skulle nämligen vara ett resonemang på en strukturell nivå, vilket diskursen utesluter.

Det är farligt att bekänna sin sexualitet

Textmaterialet vi använt ur Kalat (2007) citeras ordagrant:

"Sexual orientation is clearly *not* related to adult hormone levels. Most homosexual men have testosterone and estrogen levels similar to those for heterosexual men; most lesbian women have hormone levels similar to those for heterosexual women. A more plausible hypothesis is that sexual orientation depends on testosterone levels during a sensitive period of brain development (Ellis & Ames, 1987). In studies of animals ranging from rats to pigs to zebra finches, males that were exposed to much-decreased levels of testosterone early in life have as adults shown sexual interest in other males (Adkins-Regan, 1988). Females exposed to extra testosterone during that period show an increased probability of attempting to mount sexual partners in the way that males typically do (Figure 11.15). However, in many of these studies, the animals not only acted somewhat like the opposite sex but also looked like them. Homosexual and heterosexual humans look like each other in most ways but differ in subtle regards. On the average, the bones of the arms, legs, and hands are longer in heterosexual men than in homosexual men and longer in homosexual women than in heterosexual women. That is, in this regard, homosexual men are partly 'feminized' and homosexual women are partly 'masculinized' (Martin & Nguyen, 2004). The length of those bones begins to differ between boys and girls early in life – before puberty – so the differences probably relate to prenatal hormones." (Kalat, 2007, s. 346)

Ett tema som dök upp när gruppen diskuterade Kalats (2007) text berörde huruvida det var farligt att berätta om sin sexualitet för andra:

Karin: Men jag tänker att det är så starkt förknippat med ens självkänsla och värdering av sig själv, och skulle man då känna någon slags kritik av någon annan skulle det bli ganska jobbigt. Alltså, man, man tassar… eller jag tassar i alla fall ganska…

Någon: Mmm…

Karin:… försiktigt om jag, vad säger jag nu? Hur landar det hos den personen? Och så där, kommer den personen tycka att jag är dum eller äcklig eller så, alltså mycket det här med skammen, egentligen som knyts väldigt starkt till... för att sexualiteten är ju en del av den jag är! Och det kan jag inte ändra på eller ta bort eller så, och skulle någon inte tycka om det så, ja, eller att någon i kursgruppen skulle upptäcka något hos en som dom inte gillar, det skulle vara lite jobbigt för mig i alla fall!

Stina: Fösta terminen så sa jag det [att hon definierar sig som bisexuell, vår anm.], tror till

två personer, jag vet inte riktigt, tror det… och en av dom sa att ja, du kommer ju till helvetet och det är inte normalt.
Jens: Oj!
Stina: [ ]…liksom, och även om det…jag kände liksom, inte mitt problem och så, så hänger det med tillräckligt länge…[ ].
Robert: [ ] Men alltså det är det, man gör ju någonting när man blottar sig…[ ]…man utsätter sig för en risk, det är farligt liksom.

Diskursiva konstruktioner av sexualitet

I den här diskussionen konstrueras sexualiteten som att den är starkt knuten till vem man är, till ens självkänsla och självvärdering. Detta konstrueras som ett faktum, som något man inte kan ta bort. Sexualiteten konstrueras även som att om man blottar en del av den så är det fritt fram för andra att kommentera den. Andras kommentarer verkar mest vara av det negativa slaget, vilket gör att ens egen sexualitet alltid riskerar att bli äcklig eller skamfylld. Detta ger vid handen att man skall vara försiktig med att blotta sin sexualitet.

Diskurser

I den här delen av diskussionen knyts sexualiteten tydligt till individuella känsloupplevelser som exempelvis skam och äckel, samt upplevelser av identitet. När någon kommenterar ens sexualitet kommenteras man som individ. Varje kommentar om ens sexualitet riskerar att bli ett angrepp på det individuella känslolivet. Således kan man säga att denna del av diskussionen faller in under en individualiserande diskurs som knyter sexualiteten starkt till känslolivet. Detta sätt att resonera, att förlägga sexualiteten inom individen och knyta det till känslor och identitet, finns på många håll inom mainstreampsykologin. (Burr, 2003; Stainton Rogers & Stainton Rogers, 2002)

Handlingsmöjligheter i diskussionen

Genom att koppla sexualiteten så starkt till känslolivet kan Karin berätta om sin rädsla för att bli kommenterad utifrån sin sexualitet, både inom kursgruppen och i övriga livet. Likaså kan hon berätta om hur rädd hon är för att trampa andra på tårna. Stina får möjligheten att bekräfta hur viktig sexualiteten är för hennes självkänsla och tar tillfället i akt att berätta om ett konkret exempel när en klasskamrat kommenterat hennes sexuella läggning på ett homofobt sätt och vilka spår detta har satt. Genom att anamma en individualiserande diskurs öppnas alltså möjligheten att i diskussionen tala om händelser som påverkat ens individuella

upplevelser av kopplingen mellan känslor och sexualitet.

Subjektspositioner

Subjektspositionen som erbjuds inom den här delen av den individualiserande diskursen karakteriseras av att man är ett subjekt vars sexualitet, som Karin säger, är starkt knuten till upplevelsen av vem man är. Som Robert och Stina påpekar riskerar man dock alltid att kommenteras av andra om man berättar någonting om sin sexualitet. Dessa kommentarer riskerar alltid att påverka ens sexualitet och självbild negativt. Det innebär också att positionen påbjuder att man skall vara försiktig när man undrar något om någon annans sexualitet. Likaså bör man vara försiktig inför vem man blottar något av sin sexualitet. En relativt ensam subjektsposition där risker och hot finns kopplade till sexualiteten.

Praktiker

En subjektsposition inom den här delen av den individualiserande diskursen innebär att man kan uttrycka känslor kopplade till sin sexualitet. Att visa sin sexualitet via en praktik, som att till exempel kyssa någon, kan dock vara riskabelt. Risken består i att bli kommenterad på ett negativt sätt, vilket direkt går ut över självbilden. Detta kan göra att man är restriktiv med vilka sexuella handlingar man vågar utföra. Risken att bli kommenterad drabbar alla, men troligtvis mest de som definieras som avvikande, vilket gör att alla inte kommer att känna sig lika hindrade av diskursen. Varje sexuell handling man utför måste föregås av en riskkalkyl. Att handla som om andras kommentarer om ens sexualitet egentligen är ett uttryck för en homofob struktur och som inte berör mig som individ blir svårt, sexualiteten är ju min! Oavsett om man tillåter sig att se negativa kommentarer som en produkt av en struktur, kommer de alltid att gå ut över mig som individ.

Subjektivitet inom den individualiserande diskursen

Den individualiserande diskursen kan få en mängd effekter för upplevelsen av subjektivitet. Ovanstående analys tycker vi visar att den individualiserande diskursen bärs upp av konstruktioner av normal och avvikande sexualitet, konstruktionen av sexualitet som något man bör bekänna samt sexualitet som något som är viktigt för individen och därmed farlig att bekänna. När det gäller påbudet att bekänna sin individuella sexualitet kan det nog kännas som att man sitter fast i något som kan liknas vid ett moment 22: Å ena sidan bör man bekänna, å andra sidan riskerar man alltid att bli sårad när man bekänner.
För människor som definieras som avvikande kan den individualiserande diskursen få

allvarliga konsekvenser för subjektiviteten: Det är möjligt att man ser orsaken till sitt avvikande som beroende på sig själv som individ. Detta kan sedan kopplas till känslor av självförakt, skam et cetera. Likaså kan man tänka att om man accepterar diskursen om den individualiserade sexualiteten fullt ut så vänder man sig till en expert på individualitet, till exempel en psykolog, och vill att denne skall lösa problemen. Därmed ges den profession som delvis har skapat denna form av subjektivitet och därmed även problemen den medför, också förtroendet, dvs. ges makt att lösa problemen. Detta leder oss in på den expertposition som också återfinns inom diskursen och som ger ett annat slags upplevelse av subjektivitet. I den positionen upplever experten, exempelvis en psykolog, troligtvis att denne löser reella individuella problem hos en patient när individen de facto söker hjälp för det faktum att han eller hon genom att bli definierad som avvikande har en svag maktposition i samhället.
Till slut får man dock lägga till att den individualiserande diskursen ger subjektet möjlighet att knyta känsloupplevelser till sin sexualitet. Förvisso kan detta innebära att man utsätts för maktutövning på olika sätt, men det innebär också att man kan knyta känslor av glädje och lust till sin sexualitet.

Queer diskurs

Vi återfann delar av något som skulle kunna kallas för en queer diskurs i materialet. Queerteori återfinns idag inom akademin (dock inte inom psykologprogrammet), inom aktivistkretsar men har även fått ett genomslag i det offentliga samtalet (Kulick, 2005, Ambjörnsson, 2006). Enligt Kulick (2005) har queerteori tagit relativt stor plats i den svenska debatten. Bland annat har ledande politiker och befattningshavare så som Mona Sahlin, och Wanja Lundby-Wedin använt sig av begreppet queer och hänvisat till queerteori. Även inom kulturdebatten har begreppet queer varit på agendan (Kulick, 2005). Möjligtvis har det blivit så att begreppet queer därigenom har blivit något urvattnat, till detta skall läggas att queerteori i sig är en spretande tradition (Kulick, 2005). Så, vad är då en queer diskurs? Med utgångspunkt från det vi fann i materialet och den tidigare framställningen av queerteori så definierar vi en queer diskurs som ett sätt att tala om sexualitet i vilket man ifrågasätter förgivet tagna kategorier, så som man och kvinna, hetero och homo, samt försöker att dekonstruera dessa. Vi har delat in analysen i olika teman som vi analyserar efter Willigs (2001) fem första steg. Det sista steget, subjektivitet, görs gemensamt för alla de teman vi fann och återfinns sist i den här delen.

Att klassificera och namnge sin sexualitet

Textmaterialet vi använt ur Kalat (2007) citeras ordagrant:

”Sexual orientation is clearly not related to adult hormone levels. Most homosexual men have testosterone and estrogen levels similar to those for heterosexual men; most lesbian women have hormone levels similar to those for heterosexual women. A more plausible hypothesis is that sexual orientation depends on testosterone levels during a sensitive period of brain development (Ellis & Ames, 1987). In studies of animals ranging from rats to pigs to zebra finches, males that were exposed to much-decreased levels of testosterone early in life have as adults shown sexual interest in other males (Adkins-Regan, 1988). Females exposed to extra testosterone during that period show an increased probability of attempting to mount sexual partners in the way that males typically do. However, in many of these studies, the animals not only acted somewhat like the opposite sex but also looked like them.

Homosexual and heterosexual humans look like each other in most ways but differ in subtle regards. On the average, the bones of the arms legs, and hands are longer in heterosexual men than in homosexual men and longer in homosexual women than in heterosexual women. That is, in this regard, homosexual men are partly ‘feminized’ and homosexual men are partly ‘masculinized’ (Martin & Nguyen, 2004). The length of those bones begins to differ between boys and girls early in life – before puberty – so the differences probably relate to prenatal hormones.” (Kalat, 2007, s. 346)

Efter att deltagarna fått läsa texten av Kalat (2007) vilken konstruerar sexualitetskategorier som biologiskt givna uppstår en diskussion om nyttan av att klassificera sexuella läggningar liksom vad konsekvensen blir av att till exempel kalla sig för homo- bi- eller heterosexuell. Följande sägs i gruppen:

Julius: Kan ni relatera er egen sexualitet till den här texten? På nåt vis?
Jens: Jag tyck… som sagt det finns så mycket i ens sexualitet… det blir jättekonstigt…
Stina: Men jag tycker inte det…
Jens: … om jag själv ska, så här, klassificera mig, jag klassificerar inte mig själv ens… jag tycker inte, alltså, jag tycker inte det finns någon poäng med att prata i homo-, bi-… sexualitet, utan jag gillar vad jag gillar, så kan man väl säga att det oftast är tjejer, men det är klart att det finns attraktiva killar också, men, jag tycker… jag skulle inte vilja, jag låter helt enkelt bara bli att säga… jag är en sexuell varelse … va fan … jag gör… jag gillar inte hur det här ska beskrivas.

Stina: Det finns ju två typer av människor här…
Robert, Jens: Mmm…

Efter fortsatt diskussion om vad det innebär att klassificera sin sexualitet sägs följande:

Karin: Jag har tänkt på det lite i termer av det du sade förut, om man nu klassificerar sig själv som heterosexuell, utesluter det då alla möjligheter att testa att ha sex med en annan kvinna som man kanske blir jätteattraherad av, alltså, ja, men det är ju nånting som man kanske får göra upp med sig själv, liksom. Jag vet inte…
Jens: Jag tycker det är intressant liksom, för jag upplever det som så kvävande att behöva just, liksom, klassificera sig, för att liksom, låt säga, låt oss säga, vi leker med tanken att jag inte gillar… bara så enkelt som, jag gillar inte mörkhåriga tjejer, om vi bara ponerar det, liksom, är jag blondsexuell då?
Stina: Mmm… intressant fråga…
Jens: Jag gillar bara korta tjejer, är jag kortsexuell? Alltså, det blir liksom trams efter ett tag, jag menar det är inte, jag menar, jag tror att rätt många har lite grann, lite grann någon form av att man har sina preferenser. Det är liksom… nu har vi valt en preferens som är kön, och så skall vi utgå från att det är den som vi måste identifiera oss efter, (suck).
Stina: Men jag tycker du har helt… jag är helt med på det du säger, samtidigt som jag tror att just i kontakten med samhället och andra människor gör att det underlättar att ha det [ett ord för sin sexualitet, vår anm.]. Sen kan man till sig själv säga; det skulle lika gärna kunnat vara, korta, eller brunhåriga, och för mig som bi- har jag oerhört svårt att förstå att man skulle kunna utesluta ett helt kön, liksom. Och, jag tänkte precis den tanken, skulle jag kunna utesluta? Ja det är inte så att jag gillar alla män, alla kvinnor, liksom, så nåt slags system för sållning finns det ju ändå, liksom. Men, det sätter jag inte namn på, men att ändå… det är ju intressant att vi börjar prata om det nu, jag tycker redan nu att om man möter en klient så är det så otroligt mycket mer komplicerat än att någon nämner ett namn på en identitet, vad betyder det för dig, och, alltså det här… jag känner att den här diskussionen faktiskt väckte en hel del sådana frågor som man kan ha med sig, så det är jättetråkigt att vi inte haft det innan på programmet.

Diskursiva konstruktioner av sexualitet
Kalats (2007) text kan sägas konstruera sexuell läggning som något biologiskt, självklart och determinerat. Homosexualitet och heterosexualitet beskrivs på ett ganska dikotomt sätt som

ett motsatspar. Gruppen verkar här göra motstånd mot den konstruktion av det diskursiva objektet, det vill säga sexualiteten, som görs i texten. Jens gör det genom att konstruera sexualiteten som något komplext och kanske komplicerat. Sexualiteten som något klassificerbart ifrågasätts, vad är poängen undrar Jens. Karin konstruerar sexualiteten och de sexuella praktikerna som något man kan göra upp med sig själv om, och som något föränderligt vilket också är en tydlig kontrast mot Kalats (2007) syn på sexuell läggning. Gruppen är dock medveten om att det ofta avkrävs ett namn på en människas sexuella preferenser och beteenden. Detta skapar olika sorters människor, i Kalats (2007) text finns det till exempel bara två sorters människor, säger Stina. Medan Jens upplever det som kvävande och väljer att inte klassificera sig så ifrågasätter Stina om man verkligen har den makten som individ att ställa sig utanför den dominerande diskursen. Att den sexuella preferensen huvudsakligen baseras på vilket kön en tänkt partner har är också något som ifrågasätts.

Diskurser

Vi finner att gruppen här verkar ägna sig åt en dekonstruktion av sexuella kategorier. Man visar på godtyckligheten i konstruktionen av sexualitet som tre sexuella läggningar utifrån kön. Hela den biomedicinska diskursen ifrågasätts och heterosexualiteten är inte den självklara subjektspositionen. Likaså diskuterar gruppen om det inte är så att sexuella identiteter som fenomen skapar olika sorters människor och inkräktar på handlingsutrymmet. Vi tycker därmed att gruppen lutar sig på en queer diskurs i det här sammanhanget. Queer identitetskritik är enligt Tiina Rosenberg ofta lätt för unga människor att ta till sig (citerad i Ambjörnsson, 2006). Det har nästan blivit en norm ”… att vara lite löst obestämbar, bisexuell och flytande” (Ambjörnsson, 2006. s. 215). Vidare menar Don Kulick att queer är något som i Sverige ganska lätt tagits upp i offentliga diskurser dock som ovan nämnt i en ganska lättsmält form. Det sätt på vilket queer gestaltas i offentligheten menar Kulick dock befinna sig långt från politiska budskap och högljudda krav (Kulick, 2005). Den queera diskurs som Jens och Karin använder verkar i huvudsak handla om individens självklara frihet och inte så mycket om normer som skapar förtryck och utanförskap. Det verkar bli en sammanblandning mellan en individualiserande och en queer diskurs. Samtidigt som till exempel Jens sätt att konstruera sexualitet här kan ses som queert så verkar det också vara så att han använder en individualiserande diskurs då han i huvudsak talar om hur han ser sig själv som sexuell varelse och vilka negativa konsekvenser han upplever att klassificeringssystemet i sexuella läggningar har för honom. Heteronormens eller den heterosexuella matrisens påverkan på individer erkänns inte riktigt av Karin och Jens i det här stycket, däremot görs den det av

Stina. Om man avviker från heteronormen behövs det ett ord för att man ska framstå som begriplig verkar Stina säga.

Handlingsmöjligheter i diskussionen

Den queera diskursen tas oftast upp av deltagarna när de hänvisar till sig själva som sexuella subjekt, det verkar inte vara en diskurs som är särskilt starkt kopplad till psykologprogrammet men den används som ett sätt att kritisera psykologprogrammets kurslitteratur och den biomedicinska diskursen. Jens använder i diskussionen ovan en diskurs som kan betraktas som queer först för att kritisera texten av Kalat (2007) vilken kan sägas vara författad inom en biomedicinsk diskurs. Därefter visar han på godtyckligheten i konstruktionen av sexualitet som tre sexuella läggningar utifrån kön genom att ge andra exempel på uppdelningsprinciper, blondsexuell och kortsexuell. Detta verkar styrka Jens i hans position som en som inte behöver klassificera sin sexualitet. Karin ifrågasätter också klassificeringen av sexuella läggningar och kommer fram till att individen får göra upp med sig själv vad den vill kalla sig respektive vad den vill göra. Stina påpekar att den lästa texten bara innehåller två sorters människor, homo- och heterosexuella. I och med det visar hon att hon som själv positionerar sig som bi, inte finns med i texten. Stina kommenterar Jens sätt att prata om sexualitet i positiva termer men placerar det sättet att prata just hos individen. Stina styr diskussionen till subjektets kontakt med samhället, där underlättar det ändå med ett ord menar hon. Stina tar på så sätt också in en maktaspekt i samtalet vilken tidigare har hållits utanför då både Jens och Karin mer talar om individens val.

Subjektspositioner

Den queera diskursen i den form som den kommer fram i den här diskussionen möjliggör en subjektsposition där klassificering av sexualitet kan ifrågasättas. Jens tar upp denna position och postulerar att han inte vill klassificera sig med ett namn för en sexuell läggning eftersom det känns kvävande. Karin kan inom den queera diskursen uttrycka funderingen kan eller får en heterosexuell kvinna ha sex med en annan kvinna? Karin verkar betrakta klassificeringen i läggningar som flytande och ifrågasätter den på så sätt att hon inte ser det som omöjligt att bli attraherad av en kvinna även om man betraktat sig som heterosexuell kvinna. De subjektspositioner som Jens och Karin intar kan ses som sätt att kritisera heteronormativitet. Eftersom båda dock kopplar sina argument till individens val tänker vi dock att de också positionerar sig på ett sätt där den queerteoretiska synen på heteronormativitet som ett system som genomsyrar hela samhället inte erkänns. Stina positionerar sig på ett sätt som vi tycker

mer verkar erkänna heteronormens makt. Utifrån positionen som bisexuell blir Stina tvungen att definiera och klassificera sig i kontakten med samhället, att ha ett ord kan till och med underlätta enligt Stina. Stina verkar mena att den position där man mer anser sig själv få välja hur man ska definiera sig vilken Jens företräder inte är möjlig i förhållande till andra människor, åtminstone inte utifrån en bisexuell subjektsposition.

Praktiker

Vilka praktiker blir möjliga respektive omöjliga utifrån de subjektspositioner som framkommer i citatet ovan? Den subjektsposition som Jens upptar verkar möjliggöra andra praktiker för honom än om han skulle positionera sig till exempel som heterosexuell. Oftast gillar jag tjejer säger Jens men killar kan också vara attraktiva. Att säga det hade kanske inte varit möjligt utifrån en heterosexuell position. Likadant är det möjligt att Jens genom sin positionering möjliggör andra sexuella praktiker än vad han hade gjort om han positionerat sig som en person med en definierad sexuell läggning. Karin resonerar vidare kring vilka praktiker som subjektspositionen heterosexuell möjliggör och omöjliggör. Karin funderar över om samkönade sexuella praktiker är ”tillåtna” om man en gång tagit upp subjektspositionen som heterosexuell. Det är en fråga som går att ställa inom en queer diskurs, men inte inom till exempel en biomedicinsk diskurs. Svaret för Karin blir ändå att subjektet själv måste och kan bestämma, här syns styrkan i diskursen om sexualiteten som något mycket individuellt. Både Jens och Karin försöker hitta en position som inte omöjliggör samkönade sexuella praktiker. Jens är tydlig med att han inte vill sätta namn på den positionen. Stina däremot säger att ett namn gör kontakten med omgivningen enklare. Ordet bisexuell kan alltså möjliggöra vissa praktiker. Genom att använda det ordet kan man tänka sig att Stina på ett relativt enkelt sätt kan ”förklara” sina sexuella preferenser för andra människor. Medan samtliga tre talare positionerar sig på ett sätt som möjliggör för icke-heterosexuella praktiker så använder Jens alltså en position som sexuell varelse, Karin en där sexuella preferenser kanske kan fluktuera och Stina en där hon säger att hon är bisexuell

Sexualitetens instabilitet eller stabilitet

Textmaterialet vi använt ur Connell (1996) citeras ordagrant:

”’När man som kille blev en 16-17 år blev det ett väldigt tryck på att man inte skulle vara oskuld. Så jag tänkte alltid att den dagen då jag hittar den rätta tjejen, då kommer det att bli verkligt bra. Men det blev en pojke’

Som Alan säger tas heterosexualiteten för given i det offentliga samtalet. Men den

obligatoriska heterosexualiteten förverkligades inte nödvändigtvis i praktiken. Berättelserna beskriver barndomar som innehåller sexuella erfarenheter av både det egna och det andra könet.
Adam Singer drar sig till minnes att han ’varit väldigt sexuell så långt tillbaka jag kan minnas’. Han beskriver utförligt detaljerna i de sexlekar han under låg- och mellanstadiet lekte med barn av båda könen. Bland dessa tecknar han en ljuvlig bild av en ’nudistkoloni’ som startades av lågstadiepojkar i skogen precis bortom skolstängslet.
Sådana erfarenheter av barndomssex med partners från båda könen kan man finna i de heterosexuella livshistorierna likaväl som bland homosexuella vuxna. Tidiga sexuella kontakter med pojkar eller män är inte i sig självt nog för att förhindra heterosexualitet. Det finns undersökningsresultat från andra länder som visar att många fler män har haft sådana kontakter under sin ungdom än det antal som sedermera blir helt eller delvis homosexuella. Unga människors sexualitet är ett möjligheternas fält, inte ett förutbestämt system. Freud pekade på barndomens formmässigt fria sexualitet (hans berömda skämt om ’barnets polymorft perversa läggning’), men han placerade detta endast i den tidiga barndomen.” (Connell, 1996, s. 167)

Dekonstruktionen av sexuella kategorier fortsätter när Connells text diskuteras:

Karin: Men jag tänker också är det, ligger det i begreppet heterosexuell eller homosexuell eller bisexuell att det är nånting som man är för all framtid?
Stina: Ja det är ju intressant fråga, för här är det precis som att under barn och ungdom så är det flytande …
Någon: Mmm…
Stina: … sen blir man en … sorts…
Karin: Ja…
Stina: … människa så är man den
Karin: För den bilden tycker jag att man får men är det verkligen så det, det är, kan inte det någon gång under livet faktiskt förändras att man helt plötsligt som har levt i en heterosexuell relation i hela sitt liv och sen bara helt plötsligt så tänder man på kvinnor istället liksom…
Stina: Betyder det att du har varit latent då?
Alla: (skratt)
Stina: … ja men det kan man ju fråga, ja, men, ja, sig för många säger ju det, då visar det sig att det egentligen var en homosexuell person, mmm, ja (skratt), men för och då…

Karin: Då börjar det ju helt plötsligt bli ganska löjligt att man ska säga att folk är det ena eller det andra och då är det ju i så fall bättre och, och, att liksom, ja, men jag tänder på killar just nu, eller jag tänder på tjejer nu…
Jenny: Men där kommer ju omvärldens så här behov att kategorisera in där…
Robert: Jo.
Jenny:… det är ju omvärlden egentligen, jag tror att många människor skulle säkert säga att jo, men jag tänder på killar just nu eller jag tänder på tjejer just nu eller jag tänder på båda just nu, om de bara fick definiera sig utifrån sig själva, om inte omvärlden skulle ha en massa, amen, vad är du då? Det är precis som om man träffar, om man är i en ny relation så bara ja men… och så dejtar man, jaha är ni pojkvän och flickvän nu? Eller flickvän och flickvän eller pojkvän och pojkvän, eller så, att om omvärlden har krav på eller behov av att kategorisera en, men jag tror inte att man själv kanske har så mycket det, jag tror att det kanske…

Diskursiva konstruktioner av sexualitet

Karin gör här ett tydligt ifrågasättande av att konstruera sexualiteten eller den sexuella preferensen utifrån stabila kategorier. Istället försöker hon föra in en tidsaspekt i konstruktionen av sexualiteten, vad tänder jag på *just nu*? Återigen påpekas att det finns krav utifrån att sätta ett namn på sin sexualitet och att sexualiteten förväntas vara något stabilt, men gruppen diskvalificerar här dessa krav. Stina kommenterar att om du ändrar dina sexuella preferenser och beteenden från heterosexuella till homosexuella sådana så kommer omvärlden att positionera dig som latent homosexuell, du kommer att tilldelas en identitet. Jenny hävdar att om det inte fanns krav från omvärlden på att kunna kategorisera och sortera så kanske det hade fungerat att se sexualiteten som något mer flytande.

Diskurser

Det sätt på vilket gruppen här konstruerar eller kanske dekonstruerar sexualiteten kan också infogas under en queer diskurs. Anledningen till detta tycker vi är att det görs ett mycket tydligt ifrågasättande av kategorier som naturgivna eller konstanta. Det verkar också finnas en stark vilja i gruppen att konstruera sexualiteten som något flytande och föränderligt, man talar mer om vad man gör och vad man tänder på vid ett visst tillfälle än om sexualiteten som en fast identitet. I jämförelse med det tidigare citatet så verkar gruppen i diskussionen av Connells (1996) text desto mer ta in och erkänna normaspekten, att man förväntas ha en sexuell identitet, helst heterosexuell, och hålla sig till den livet ut.

Handlingsmöjligheter i diskussionen

Karin ifrågasätter om sexuella läggningar verkligen kan betraktas som stabila, kan det inte ändras under livet vem man tänder på? Karin är i viss mån inne på de språkliga begreppen och vad de får för konsekvenser. Stina använder sig av en diskurs där sexualiteten verkar mer stabil men hon driver med dess innehåll. Men Stina påtalar också vad reaktionerna kan bli på till exempel en kvinna som vanligen har sex med män men som istället börjar ha sex med kvinnor. Karin fortsätter att argumentera för instabiliteten i sexuella kategorier. Jenny kommenterar att omvärlden ändå ställer krav på att kategorisera sexualiteten, även om människor för sig själva kanske ser sin sexuella läggning som något som inte är hugget i sten.

Subjektspositioner

En subjektsposition inom en queer diskurs som den representeras i den här diskussionen innebär att man kan ifrågasätta för givet tagna kategorier om sexualitet och kosta på sig att se sin egen sexualitet som lite mer flytande och som mer kopplad till praktik än kategori. Karin positionerar sig här ganska tydligt mot sexuell preferens som något essentiellt och oföränderligt. Liksom Jens gjorde i texten ovan tar Karin fasta på praktiken, vad man tänder på. Genom att lägga till orden *just nu* konstruerar hon sexualiteten just som föränderlig. Samtidigt visar Stina att inom en diskurs där det bara finns tre läggningar så kan ett subjekt som plötsligt ändrar sina sexuella praktiker bli positionerad av andra människor som latent homosexuell. Jenny ifrågasätter också individens valfrihet i förhållande till sexuella kategorier. Jennys resonemang åskådliggör också hur individen inte bara själv kan ta upp subjektspositioner inom en viss diskurs, utan också blir inplacerad i subjektspositioner (inte nödvändigtvis inom samma diskurs) som pojkvän, flickvän, homo, hetero. Detta kan ses som ett sätt att stabilisera eller reglera sexualiteten. Jenny ställer sig mot omvärldens ”*behov att kategorisera*”. Fanny Ambjörnsson (2006) beskriver just uppdelning som ett av de medel som används för att heteronormativiteten ska upprätthållas. Jenny väljer också att prata om vad man gör snarare än vad man är, till exempel att man dejtar. Detta kan ses som ett sätt att göra motstånd mot uppdelning. Att dejta blir en mer flytande företeelse än att vara någons partner.

Praktiker

Den queera diskursen verkar här användas i gruppen eftersom den tillåter praktiker som att se sexualiteten som fluktuerande och föränderlig. Jenny verkar också använda den för att göra motstånd mot en större diskurs om sexualiteten som någonting som har sin plats i huvudsak inom parförhållanden. Man kan tänka sig att en subjektsposition inom en queer diskurs

möjliggör ett större spektra av sexuella praktiker, då den tillåter just detta. Likaså kan man tänka sig att det finns möjlighet att rikta sin lust och sitt begär mot andra människor på ett sätt som överskrider den heterosexuella matrisen (Butler, 2007).

Subjektivitet inom den queera diskursen

Vilka effekter kan gruppens användning av en queer diskurs ha på den subjektiva upplevelsen? Vad kan tänkas, kännas och upplevas från de olika subjektspositionerna? Det är möjligt att en dekonstruktion av till exempel begreppet sexuell läggning medför någon form av frihetskänsla och en känsla av att människor kan och får förändras. Det är något som både Jens och Karin verkar ta fasta på. Hos Stina verkar däremot den queera diskursen skapa skepsis, går det verkligen att helt och hållet själv definiera sina sexuella preferenser? Jenny menar också att omvärlden spelar en stor roll. Som en följd av att den queera diskursen är konstruktionistisk till sin karaktär verkar den kunna stärka en känsla hos subjektet av agens, detta i jämförelse med till exempel en biomedicinsk diskurs där sexualitet blir mer essentiellt och opåverkbart. Den del av den queera diskursen som innefattar mer av en maktanalys, vilken gruppen inte tar lika mycket fasta på, verkar mer skapa ett konstaterande om att omvärlden kommer att ha saker att säga om och kanske försöka reglera subjektets sexuella praktiker.

Jämlikhets- och likabehandlingsdiskurs

En diskurs som handlar om jämlik sexualitet och likabehandling återfinns i materialet, den rör bland annat tanken om jämställdhet mellan män och kvinnor och allas lika värde. Den här diskursen tror vi är uppbyggd från många olika källor. Ett faktum som säkert kan ha betydelse är att det finns institutionaliserade former för att arbeta med jämlikhet och likabehandling, till exempel Diskrimineringsombudsmannen. Det finns dessutom statliga påbud att både arbetsplatser och högskolan skall jobba för jämlikhet och likabehandling. Detta arbete skall bland annat formaliseras i form av policydokument et cetera (se till exempel Gemzöe, 2002; Olsson, 2004). Diskursen om jämlikhet och likabehandling kan ses som en statligt sanktionerad form av liberalism på sexualitetens område (Stainton Rogers & Stainton Rogers, 2002). Inom liberalismen finns två poler; frigörelse och reglering På det sexuella området har det inneburit att man från statligt håll gradvis har bestämt sig för att frigöra en del typer av sexualitet, exempelvis homosexualitet, men reglera andra typer av sexualitet hårdare och hårdare, till exempel pedofili (Stainton Rogers & Stainton Rogers, 2002) men även synen på

vad som är sexuella övergrepp.
När vi identifierade denna diskurs i materialet fann vi att den inte var lika omfattande som de andra tre. Samtidigt tycker vi att den är viktig att belysa av olika skäl. Universitetet är för det första en arena där likabehandlingsarbete bör pågå enligt lag. Vidare kritiserar gruppen de texter som representerar kurslitteratur med hjälp av en likabehandlings eller jämställdhetsdiskurs. Vi fann det intressant att den här diskursen i materialet verkar krocka med vissa delar av undervisningen och litteraturen på psykologprogrammet. Vi har delat upp analysen efter teman som gruppen diskuterade. Efter varje tema analyseras materialet enligt de fem första stegen i Willigs (2001) modell. Det sjätte steget, subjektivitet, görs gemensamt för alla teman och återfinns sist i den här delen.

Jämställd sexualitet

Textmaterialet vi använt ur Berk (2006) citeras ordagrant:
"Both small-scale studies and large-scale surveys confirm that women are more opposed to casual sex than men are and are only half as likely as men to have engaged in it (Cubbins & Tanfer, 2000; Hyde & Oliver, 2000). However, after excluding a small number of men with a great many sexual partners, contemporary men and women differ little in average number of lifetime sexual partners (Langer, 2004). Why is this so? From an evolutionary perspective, more effective contraception has permitted sexual activity with little risk of reproduction, allowing women to have as many partners as men without endangering the welfare of their offspring.
Still, when women complain that the men they meet are not interested in longterm commitments, their laments have a ring of truth. Many more men than women report that they are looking for sexual play and pleasure, not marriage or love. And when inidelity occurs, men are more upset at the thought of their partner having sex with another person, women at the thought of their partner feeling affection for someone else – an outcome that could mean loss of investment in their offspring (Buss, 2004).
These conflicting goals and attitudes are greatest for young adults. With age the two sexes become more similar, regarding a loving relationship as more central to sexuality (Schwarts & Rutter, 1998)." (Berk, 2006, 445)

I gruppens diskussioner dyker det upp funderingar kring jämlik sexualitet i samband med läsningen av Berks text. Följande sägs:

Jens: … jag tycker just det här som är så typiskt, eh, det känns som typiskt amerikansk text…
Någon: Mmm…
Jens: … när man skall tillskriva kvinnor och män olika, eh, olika egenskaper…
Robert: Mmm…
Jens: Ja…
Karin: Det var det första jag tänkte på också, just att man delar upp kvinnor och män och generaliserar det till hela gruppen män och hela gruppen kvinnor och att man på nåt vis då ändå trycker in kvinnor i den här synen på en relation som något mer känslomässigt än bara sex och kul…

Diskursiva konstruktioner av sexualitet

Här ställer sig gruppen kritisk till Berks (2006) hävdande att kvinnor och män enligt evolutionen har utvecklat olika sexualitet. Jens uttalande verkar handla om den sociala konstruktionen av kvinnligt och manligt. Gruppen är också medveten om tanken om en hierarkisk uppdelning mellan dessa konstruktioner (se till exempel Hirdman 1988, refererad i Gemzöe, 2002). Att kvinnor skulle vara mer benägna att vilja ha en känslomässig relation och män mer benägna att bara vilja ha sex och kul är ett resonemang som förkastas. Men det är just sex och kul som ses som en rättighet, något som alla borde få ha. Gruppen är helt med på att det som traditionellt sett betraktats som kvinnliga egenskaper värderas lägre än manliga sådana och tillämpar delvis detta resonemang själva genom att försöka lyfta kvinnor till att också få ta del av det som ansetts vara det manliga levnadssättet.

Diskurser

Det är ganska tydligt att gruppen läser texten med jämställdhets- och jämlikhetsglasögon, de är kritiska mot att definiera sexualitet i form av en diskurs som postulerar skillnader mellan kvinnor och män. Ett argument mot den här typen av könsskillnadsforskning är att skillnaden inom gruppen män och inom gruppen kvinnor ofta är större än skillnaden mellan grupperna (se till exempel Magnusson, 2002). Karin verkar luta sig mot den typen av argument och ställer sig frågande till om man kan generalisera på det vis som görs i texten. Jämställdhetsdiskursen får betraktas som väletablerad i Sverige, den är till exempel tillämpad genom lagstiftning (Gemzöe, 2002).

Handlingsmöjligheter i diskussionen

När deltagarna intar den här kritiska hållningen gentemot Berks (2006) text ger det gruppen möjlighet att tala om sexualitet som något som tillhör både män och kvinnor och att kvinnor, precis som män, ”kan ha sex och kul”. Den diskurs som används i Berks (2006) text kritiseras av gruppen dels genom att Jens kallar den för ”typiskt amerikansk” och dels genom att Karin påtalar textens generaliseringsanspråk. Att texten etiketteras som typiskt amerikansk kan möjligen vara ett sätt att diskvalificera textens giltighet i en svensk kultur. Sverige är ett land där jämställdhet är den rådande officiella diskursen om relationen mellan könen, även om det inte alltid avspeglar sig i samhällsstrukturen och människor emellan (Holmberg, 1993)

Subjektspositioner

Gruppen gör starkt motstånd mot att positioneras som de kvinnor och män som Berk (2006) skriver om, det vill säga där att vara kvinna innebär att vilja ha en relation och att vara man innebär att vilja ha sex. Den diskurs om jämlikhet som används här positionerar istället män och kvinnor på ett annat sätt, där kvinnor är potentiella offer som kan ”tryckas in” i vissa lägre värderade praktiker. Diskursen om att det finns två kön, män och kvinnor, kan sägas vara övergripande för både den biologiska/evolutionspsykologiska diskursen som Berks (2006) text kan sägas bygga på och för jämlikhetsdiskursen och ifrågasätts inte just här. Detta kan dels bero på att det är en mycket inflytelserik diskurs men också på att diskursen om jämlik och lika behandlad sexualitet liksom om jämlikhet på andra områden ändå kräver att människor kan ta upp eller tillskrivas positioner som förtryckande och förtryckt (se till exempel Martinsson 2000, refererad i Ambjörnsson, 2006) Från queerteoretiskt håll har jämställdhetsdiskursen problematiserats då den betraktas som en diskurs inom den heterosexuella matrisen, på så vis att den förutsätter män, kvinnor och heterosexuellt begär. (se till exempel Dahl, 2005).

Praktiker

Att positionera sig inom en jämlikhetsdiskurs möjliggör att tala om förtryckta grupper och att verka för deras rättigheter. Jämlikhetsdiskursen verkar däremot inte möjliggöra identitetskritik eller ifrågasättandet av identiteters stabilitet så som till exempel den queera diskursens kritik av en binär könsuppdelning. I viss mån öppnar jämlikhetsdiskursen dörren för att ta tillbaka sexualitet för de grupper vars sexualitet varit tydligt utsatta för reglering (Foucault i Stainton Rogers & Stainton Rogers, 2002), exempelvis homosexuella och kvinnor, vilket också gruppen tillämpar då de läst texten av Berk (2006). Vi utgår från att allas sexualitet i någon

mån är reglerad genom olika diskurser, men regleringen kan vara mer eller mindre tydlig, och mer eller mindre förtryckande. När man är utsatt för en reglering som tenderar att övergå till förtryck, kan konstruktionen av sexualitet som jämlik ge upphov till en subjektsposition där man kan definiera sin sexualitet och sin sexuella praktik utifrån något som liknar lika villkor. Diskursen möjliggör också en reglering av andras sexualitet. Att uppnå en jämlik sexualitet innebär dels att någon eller några sexuella frihet skall öka och dels att någon annans skall minska.

Likabehandling och psykologens arbete

Texten från Berk (2006) som citerades ovan leder också in gruppen på en diskussion om den undervisning i sexologi som de har erfarenhet av från psykologprogrammet i Lund. Här handlar det om förenligheten eller oförenligheten mellan olika konstruktioner av sexualiteten:

Jens:… eller liknande… det enda det [sexologimomentet på utbildningen, vår anm.] handlar om i princip är att vi skall vara öppna inför alla andras sexualiteter…
Stina: Ja…
Jens: … samtidigt som vi har övningar som går ut på att vi ska lösa sexuella problem…
Stina: Ja, just det…
Jens: … så att det blir liksom…det blir nån konstig dikotomi att det finns sex, men…att alla får ha det hur dom vill, men samtidigt blir det problematiskt…
Stina: Mmm…
Jesn: … för vi pratar aldrig om den positiva sexualiteten…
Stina: Nä, just det…
Jens… det blir liksom bara… eh… alla får vara som dom vill, men det är jobbigt och det är svårt…

Och efter en stund:

Jens: Alltså jag förstår poängen, precis som att vi tidigt ska få lite grann av de här grejerna, vi ska få ett tänk kring kön och saker så att vi har det i oss… men det blir ändå inte bra… vi måste ha det med oss men hade vi bara haft en kurs i politisk korrekthet så att vi fattar hur vi ska tänka…
Robert: Mmm…
Jens: … för det är litegrann det det blir…

Stina: Alltså… jag tycker inte bara… njae… jag tycker det är viktigt ändå… det kanske, det kanske är en bieffekt möjligtvis, men hellre det, för det finns ju där ändå…

Diskursiva konstruktioner av sexualitet

Här råder det mer tvekan om hur man ska se på sexualitet. Angående sexologimomentet verkar deltagarna tycka att sexualiteten konstrueras som något oproblematiskt och problematiskt på samma gång. Kan man verkligen säga att alla är lika mycket värda samtidigt som man håller fast vid dikotomin mellan friskt och sjukt och till och med försöker förändra ”de sjuka” genom behandling? Den här frågan verkar peka på en större konflikt om psykologens arbetsmetoder som inte bara rör konstruktionen av sexualiteten. Stina och Jens har olika uppfattning om det som kallas politisk korrekthet. Medan Stina verkar konstruera sexualiteten på ett sätt där det kan vara positivt med det motverkande av diskriminering som man kan tänka sig att politisk korrekthet kan ge så verkar Jens antyda att det skyddet inte är riktigt äkta.

Diskurser

Här uppstår en konflikt mellan olika sexualitetsdiskurser. Å ena sidan används en likabehandlingsdiskurs där sexualiteten inte bör värderas eller diskrimineras. Å andra sidan identifieras en diskurs där psykologen tar sig an de sexuella beteenden eller identiteter som förklarats som avvikande eller sjukliga vilken verkar höra samman med den biomedicinska och den individualiserande diskursen. Konflikten verkar uppstå då gruppen anser att samma föreläsare eller undervisningsmoment använder båda dessa diskurser, se nedan.

Handlingsmöjligheter i diskussionen

Jens och Stina identifierar den motsättning som finns mellan diskursen om jämlikhet och likabehandling i relation till de diskurser som skapar skillnader mellan normal och avvikande sexualitet. Genom att visa på det svåra i att förena dessa diskurser och de subjektspositioner de medför kritiseras sexologiundervisningen. Hur löser gruppen detta dilemma? Jens ironiserar över den politiska korrektheten som ett sätt att tänka och handla vilket pådyvlas psykologstudenterna utifrån men Stina håller kvar vid att det ändå är någonting viktigt som förmedlas på sexologimomentet, det kan faktiskt vara en positiv bieffekt att eleverna blir politiskt korrekta.

Subjektspositioner

Gruppen ställer sig frågande till om det går att förena subjektspositioner inom de båda diskurserna. Man positionerar de som håller i undervisningsmomentet sexologi som motsägelsefulla och tvetydiga vilket verkar beröra en större konflikt. Psykologens makt att sjukförklara och behandla verkar inte vara en helt bekväm subjektsposition.

Praktiker

Diskussionen verkar handla om att den psykolog som positionerar sig inom en jämlikhetsdiskurs kan få problem då de individualiserande och de biomedicinska diskurserna är centrala i psykologarbetet. De två sistnämnda diskurserna bygger bland annat på dikotomierna mellan normal och avvikande samt mellan sjuk och frisk. Dessa dikotomier kan vara svåra att förena med en jämlikhets- och likabehandlingsdiskurs. Vilka praktiker kan denna psykolog ägna sig åt?

Subjektivitet inom jämlikhets- och likabehandlingsdiskursen

Diskursen om jämlik och lika behandlad sexualitet verkar både kunna medföra frustration och tillfredsställelse. I det första citatet används jämlikhetsdiskursen för att kritisera en annan diskurs vilken ses som mer tvingande och förtryckande. Här är likabehandling någonting självklart, framför allt i det jämställda Sverige. Jämlikhetsdiskursen gör att subjektet kan identifiera orättvisor och diskriminering och reagera på det. I det andra citatet verkar tanken om jämlikhet mer frustrerande för deltagarna, på ett sätt verkar det här vara jämlikhetsdiskursen som upplevs som tvingande och begränsande, kanske i förhållande till psykologens arbetsmetoder. Möjligen kan det vara så att tanken om allas lika värde ses som självklar men att gruppen ställer sig frågande till hur den ska omsättas i praktiken.

DISKUSSION

Diskussion av resultatet

Fyra diskurser som konstruerar sexualitetsbegreppet på psykologprogrammet återfanns i materialet. Frågan om generalisering av resultatet blir oundviklig även om det självklart inte är möjligt att säga att samma resultat skulle återfinnas i en annan grupp psykologstudenter i Lund eller om någon annan genomförde diskursanalysen. Det går inte heller att dra slutsatsen att dessa fyra diskurser skulle vara de enda möjliga på psykologprogrammet i Lund. Med

detta sagt så tillåter vi oss ändå att diskutera vilka konsekvenser det skulle kunna ha om det verkligen är dessa fyra diskurser som dominerar konstruktionen av sexualitet.
Willig (2001) talar om en diskursekonomi, tillgängligheten av diskursiva resurser inom en kultur och vilka implikationer det har för de som lever i den. Om diskursekonomin på psykologprogrammet består av en biomedicinsk diskurs, en individualiserande diskurs, en queer diskurs och en jämlikhets- och likabehandlingsdiskurs, kan det vara värt att diskutera vilka implikationer detta kan ha.

Variation eller motsägelser?

Vi har valt att lyfta fram att de fyra diskurserna delvis ligger i konflikt med varandra. Det är inte nödvändigt att se det på detta viset, man hade kunnat se de fyra diskurserna som en mer harmonisk variation av diskursiva möjligheter. I enlighet med Parker (1997) menar vi dock att konfliktperspektivet mer är i linje med det socialkonstruktionistiska perspektiv vi företräder. Ett perspektiv som ifrågasätter bilden av ett enhetligt själv utan några större motsägelser, en bild som är vanlig inom mainstreampsykologin (Parker, 1997). Konflikterna mellan diskurserna visar sig på flera sätt. Den individualiserande diskurs som återfanns uppfattade vi som mycket stark och som att den i viss mån genomsyrade även de andra diskurserna. En följd av detta kan vara att man eventuellt tolkar eller läser de andra diskurserna på ett individualiserande sätt. Den individualiserande diskursen knyter starkt sexualiteten till känslor och identitet. En möjlig följd av detta tror vi är att man som student alltid löper en risk att ”ta något personligt” eller bli sårad, till exempel när man utifrån en biomedicinsk diskurs kommenterar sexualiteten. Detta underbyggs även av frånvaron av en strukturell konstruktion av sexualiteten. En sådan hade eventuellt kunnat ta udden av den individuella upplevelsen av att bli kränkt för att istället förlägga eventuella upplevelser av kränkthet på ett strukturellt plan, kopplat till maktstrukturer såsom heteronormen.
Vi tror också att det kan finnas en konflikt mellan å ena sidan jämlikhets- och likabehandlingsdiskursen och å andra sidan den biomedicinska respektive den individualiserande diskursen. Konflikten yttrar sig genom att det verkar uppstå en krock då man samtidigt som man försöker hävda allas lika värde och rättigheter också klassificerar människor enligt uppdelningar som normal/avvikande och frisk/sjuk. Konsekvensen av detta tror vi blir dels förvirring och dels tystnad. En vanlig uppfattning bland psykologstudenter som vi stött på under uppsatsarbetet är att det inte pratas om sexualitet på utbildningen och att det är någonting som behövs, men man vet inte riktigt vad det är som behövs.

Konstruktion eller konstitution?

Utifrån vår teoretiska bakgrund tänker vi oss inte att de fyra diskurserna är något som vi psykologstudenter individuellt och kognitivt konstruerar. Snarare är det så att diskurserna konstituerar vårt sätt att tänka och handla när det gäller sexualitetsbegreppet. På så sätt determinerar språket vår handlingsförmåga (även om det är en tvistefråga exakt hur deterministisk man bör vara) (Parker, 1997). Detta kanske blir särskilt tydligt om man tittar på vilka diskurser som inte finns representerade i materialet. Avsaknaden av vissa diskurser leder nämligen till att vissa sätt att tänka och handla inte bli möjliga.

Vi finner till exempel inte någon psykoanalytisk diskurs, och inte heller någon socialkonstruktionistisk diskurs. Däremot så finns delar av ett konstruktionistiskt tankesätt representerat i den queera diskursen, men eftersom också det i texten framstår som en diskurs som genomsyras av individualisering så faller maktaspekten delvis bort. Att en socialkonstruktionistisk diskurs inte är tillgänglig för studenterna kan innebära att det blir svårt att resonera om psykologens och psykologins kunskapsproducerande och maktbärande roll när det gäller sexualitet. Som ovan nämnts innebär detta även att det inte finns någon motpol mot en individualiserande diskurs, vilket kan ge upphov till en avsaknad av diskursiva verktyg att hantera upplevelser av kränkthet på ett annat plan än det individuella.

Det finns säkert en och annan som gläds åt att psykoanalysen verkar ha försvunnit, men vi måste också fråga oss vad det får för konsekvenser för studenternas tillgång till olika diskursiva verktyg. Utifrån den diskussion som fördes i gruppen tycker vi att man kan skymta en brist på verktyg för hur man individualpsykologiskt till exempel skall förklara upplevelsen av att sexualiteten ständigt riskerar att kränkas. Vi menar att detta möjligtvis är en effekt av att psykoanalytisk teoribildning i nuläget inte tas upp på ett djupgående sätt på psykologprogrammet. Det går kanske inte längre att diskutera sexualitetens betydelse för vårt känsloliv och vår självuppfattning på det djupa plan som psykoanalysen föreskriver.

Funktion och makt

Som framgått av vårt teoriavsnitt innebär vår syn på språkets roll att språket inte bara avbildar utan även att det har en funktionell roll, att tala är en handling. Till detta kopplas maktbegreppet. Genom det sätt på vilket vi talar skapas olika subjektspositioner som också för med sig olika mycket handlingsutrymme, det vill säga makt att handla (Parker, 1997). Något som var väldigt tydligt i de diskussioner som gruppen förde var just skillnaden i makt mellan olika subjektspositioner. Vi tänker framförallt på skillnaden mellan expertens subjektsposition respektive positionen som studieobjekt/avvikande. Expertpositionen medför

en rättighet att kategorisera andra människors sexualitet som normal eller avvikande, sjuk eller frisk. Positionen som studieobjekt/avvikande innebär i ljuset av den starka individualiserande diskursen att subjektet kan komma att vända expertens kategorisering inåt, mot sig själv; jag *är* avvikande i kraft av den jag är, inte på grund av expertens kategorisering. Intressant att notera är att båda dessa positioner är tillgängliga för studenterna. Vi tänker oss att diskrepansen mellan expert och studieobjekt har likheter med relationen psykolog - klient. Att studenterna har tillgång till båda dessa positioner är något vi tycker att man borde dra nytta av i utbildningen om sexualitet på psykologprogrammet. Dels kan detta öka förståelsen för psykologens och klientens subjektiva upplevelser samt maktrelationen dem emellan och dels kan det vara nyckeln till att förstå att psykologin och därmed psykologen är behjälplig i skapandet av uppdelningen mellan expert och studieobjekt.

Framtid?

Om vi tänker framåt och ägnar oss åt lite önsketänkande tycker vi att man kan se studenternas dekonstruktion av sexualitetsbegreppet och deras kritiska hållning till texterna från psykologprogrammet (där vissa av dem hade varit möjliga att anmäla som diskriminerande) som en bra utgångspunkt för förändringsarbete när det gäller undervisningen om sexualitet på psykologprogrammet i Lund. Ifrågasättandet av kategorier innebär att man kan börja se att de är sanningsanspråk på sexualiteten som reses, snarare än sanningen som berättas. Vi menar att detta skulle kunna vara den mylla ur vilken ett sätt att se sexualiteten som kopplad till kunskap och makt skulle kunna springa. Det skulle då även vara möjligt att börja diskutera hur psykologen via psykologisk kunskap utövar makt. De queerteoretiska texter som vi använde som textmaterial, det vill säga de författade av Ambjörnsson (2005) och Kulick (2004) togs väl emot av gruppen och vi tror att queerteoretiska verktyg som till exempel performativitsbegreppet skulle kunna vara användbara också för psykologen bland annat i reflekterandet över det egna arbetet och över konsekvenserna av hur de performativa psykologhandlingarna ibland görs efter mall, ibland misslyckas och ibland missbrukas. Viktigt att komma ihåg i detta sammanhang är att misslyckade handlingar eller missbrukandet av handlingar inte ses som något negativt utan som en grund för förändring och för påvisandet av instabiliteten i de konstruktioner av sexualitet vi gör som psykologer. Vi tänker oss också att det hade varit bra om man kunde hitta ett väl genomarbetat individualpsykologiskt sätt att se på sexualitet som kunde kopplas till socialkonstruktionisktisk teori. Exempel på detta finns, bland annat har man försökt kombinera psykoanalys med postmodern teori (se till exempel Layton, 2004)

Reflexivitet

Uppsatsens frågeställning rör konstruktionen av begreppet sexualitet på psykologprogrammet. Det finns olika sätt att närma sig en sådan frågeställning och i slutänden blir det forskaren som väljer metod och tillvägagångssätt. Vi valde att skapa en interaktion mellan kurslitteratur, annan akademisk litteratur och en grupp psykologstudenter. Genom våra val har vi naturligtvis påverkat undersökningens resultat på flera olika sätt från förberedelser och rekrytering av studenter till analys av diskussionen. Den inbjudan som skickades ut till studenterna var avsedd att fånga intresse för ämnet. Inbjudan kan ses som en diskursiv handling som i viss mån sätter standarden för vilka handlingar och talakter som därefter blir tillåtna. Det faktum att vi var tvungna att få tag i studenter relativt snabbt påverkade troligen hur vi formulerade undersökningens mål och mening. Ett exempel på detta är vår formulering, ”Tycker du att det pratas för lite om sexualitet på utbildningen?” (se bilaga 1). När vi säger detta kan man tänka sig att vi också sätter agendan för vad gruppdeltagarna senare upplever får sägas. Det var till exempel ingen i gruppen som sa att man borde tala mindre om sexualitet på psykologprogrammet. På så sätt kan man tänka sig att det bekännande av sexualiteten som diskuteras i resultatdelen är ett sanktionerat sätt att tala från vår sida.

Vidare påverkar valet av textmaterial (se bilaga 2) vilka diskurser som blev tillgängliga för studenterna i just den här undersökningen. En aspekt av detta som vi funderat över är vilka möjliga subjektspositioner som representeras i materialet. Ett exempel är att uppdelningen i subjektspositionerna man och kvinna blev relativt stabil. Även om kön/genus kommer upp i texterna som konstruerade kategorier och i viss mån diskuteras i gruppen så är till exempel subjektspositionen transperson inte representerad i materialet. Som ovan nämnt är de som positionerar sig som transpersoner redan marginaliserade i samhället och även, anser vi i psykologin och vi önskar att vi hade kunnat lyfta fram denna subjektsposition på ett bättre sätt.

Vårt textmaterial kan också diskuteras i förhållande till interaktionen mellan deltagarna. Möjligen var det så att materialet var för stort på bekostnad av den fria interaktionen i gruppen. För oss handlade det om att vi ville visa på diversiteten av perspektiv på sexualitet och på så sätt öppna upp för möjligheten för deltagarna att använda sig av flera diskursiva resurser.

Vi tycker även att det är värt att fundera på vad det innebär att överhuvudtaget välja sexualitet som ämne för ett examensarbete i psykologi. Genom vårt val kan man säga att vi på sätt och vis bidrar till att sexualiteten blir ett legitimt område för psykologer att undersöka och därmed

även en blir en arena för maktutövning. Att vi själva, genom vår uppsats, producerar kunskap samt skapar och upprätthåller maktrelationer går inte att komma ifrån. Vi menar dock att det finns en väsentlig skillnad i att göra detta på ett reflekterande respektive ett icke-reflekterande vis. Den socialkonstruktionistiska hållning vi företräder förpliktigar till en viss ödmjukhet. Vi menar inte att vi har kommit fram till sanningen. Snarare får man se vårt syfte, frågeställning och metod som ett sätt att försöka rucka på en del av de idéer som ofta tas för sanna när det gäller hur man som psykolog skall se på sexualiteten.

Det är uppenbart att vi som uppsatsförfattare har erfarenheter, intressen och åsikter som påverkat hur vi valt att genomföra undersökningen liksom hur vi valt att framställa den i texten ovan. Forskarens egenintresse bör inte förnekas. Vi gick in i undersökningen med en vilja att kunna påverka och förändra vilken föddes ur ett missnöje med hur vi upplevt att begreppet sexualitet behandlats under utbildningen till det yrke vi valt att ägna oss åt i framtiden. Det är vår fasta övertygelse att psykologutbildningen måste öppna upp för fler perspektiv på sexualitet än de som är representerade i nuläget!

REFERENSER

Ambjörnsson, F. (2005). Johannas förändring. I D. Kulick (Red.), *Queersverige.* (ss. 181-206) Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Ambjörnsson, F. (2006). *Vad är queer.* Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Bergström, J. (2004). Den allmänna människan och de avvikande andra – om heteronormativitet på psykologutbildningen. I A. Olsson & C. Olsson (Red.), *I den akademiska garderoben.* (ss. 67-87). Stockholm: Bokförlaget Atlas.

Berk, L.E. (2006). *Development Through the Lifespan* (4th ed.). Boston, Mass: Allyn & Bacon.

Burkitt, I. (2008). Subjectivity, Self and Everyday Life in Contemporary Capitalism. *Subjectivity*, 23, 236-245.

Burr, V. (2003). *Social constructionism.* (2nd ed.). London: Routledge.

Butler, J. (1997). *The psychic life of power. Theories in subjection.* Stanford: Stanford University Press.

Butler, J. (2007). *Genustrubbel. Feminism och identitetens subversion.* (S. Almqvist, övers.) Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.

Chalmers, A.J. (1999). *What is this thing called science?* (3rd ed.). Maidenhead: Open University Press.

Connell, R.W. (1996). *Maskuliniteter.* (Å. Lindén, övers.) Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.

Dahl, U. (2005). Scener ur ett äktenskap: Jämställdhet och heteronormativitet. I D. Kulick (Red.), *Queersverige.* (ss. 49-71) Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Dahlström, M., Nilsson, S., & Wallin, E. (2006). *Psykologutbildningen ur ett hbt-perspektiv. Utvärdering av kurslitteratur vid Institutionen för psykologi, Uppsala universitet.* Uppsala: Uppsala Studentkår.

Darj, F. & Nathorst-Böös, H. (2008) *Är du kille eller tjej? En intervjustudie om unga transpersoners livsvillkor.* Stockholm: RFSL-ungdom.

Foucault, M. (1993). *Diskursens ordning*. (M. Rosengren, övers.) Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

Foucault, M. (2002) *Sexualitetens historia. Band 1. Viljan att veta.* (B. Gröndahl, övers.) Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.

Freud, S. (2002) *Sexualiteten.* (I. Wikén Bonde & C. Nilsson övers.) Stockholm: Natur och Kultur.

Gemzöe, L. (2002). *Feminism.* Stockholm: Bilda förlag.

Hallerstedt, G. (Red.) (2006). *Diagnosens makt. Om kunskap, pengar och lidande.* Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.

Henriques. J., Hollway W., Urwin C., Venn C. & Walkerdine V. (1998). *Changing the subject (2nd ed.).* London: Routledge.

Henriques J. (1998). Introduction: The point of departure. I J. Henriques, W. Hollway, C. Urwin, C.Venn & Walkerdine V. *Changing the subject* (2nd ed.). (ss. 1-9). London: Routledge.

Hollway, W. (1998). Gender difference and the production of subjectivity. I J. Henriques, W. Hollway, C. Urwin, C.Venn & Walkerdine V. *Changing the subject* (2nd ed.). (ss. 227-263) London: Routledge.

Holmberg, C. (1993). *Det kallas kärlek.* Göteborg: Anamma förlag.

Institutionen för psykologi, Lunds universitet (2009a) *Utbildning*. Lund: Lunds universitet. Från http://www.psychology.lu.se/utbildning

Institutionen för psykologi, Lunds universitet (2009b) *Utbildningsplan för psykologprogrammet300 högskolepoängpoäng(Master of Science in Psychology)*. Lund: Lunds universitet. Från http://www1.psychology.lu.se/psyk/psp2007uplan.asp

Institutionen för psykologi, Lunds universitet. (2009c). *VT09, Kurslitteraturlistor, PSP 2007* Lund: Lunds universitet. Från http://www1.psychology.lu.se/psyk/kurslitt07vt09.asp

Jörgensen, C.R. (2004). *Psykologin i senmoderniteten*. (H. Järvå, övers.) Stockholm: Liber.

Kalat, J.W. (2007). *Biological Psychology* (9th ed.). Belmont, Calif: Thomson/Wadsworth.

Kulick, D. (2004). Queerteori, performativitet och heteronormativitet – några grundläggande begrepp. I A. Olsson & C. Olsson (Red.), *I den akademiska garderoben.* (ss. 21 35). Stockholm: Bokförlaget Atlas.

Kulick, D. (2005). Inledning. I D. Kulick (Red.), *Queersverige.* (ss. 8-22) Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Layton, L. (2004). *Who´s that girl? Who´s that boy? Clinical practice meets post modern gender theory.* Oxford: Taylor & Francis.

LeDoux, J. (1998). *The emotional brain.* London: Phoenix.

Magnusson, E. (2002). *Psykologi och kön. Från könsskillnader till genusperspektiv.* Stockholm: Natur och Kultur.

Malmquist, A. (2007). *Psykologförbundet och regnbågsfamiljerna: en diskursanalytisk studie av konfliktpunkter mellan Sveriges Psykologförbund och homosexuellas familjebildningar.* Psykologprogrammet, D-uppsats. Linköpings universitet, Institutionen för beteendevetenskap och lärande.

Mortensen, E. (2007). Inledning. I J. Butler. Genustrubbel. Feminism och identitetens subversion. (S. Almqvist. övers.) Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.

Nelsson, O. (2004). *Utgångsläge för breddad rekrytering till Lunds universitet. En statistisk genomgång.* Lunds universitet: utvärderingsenheten.

Norrhem, S., Rydström, J., & Winkvist, H. (2008). *Undantagsmänniskor – en svensk HBT historia.* Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.

Olsson, A. (2004) I den akademiska garderoben – det har väl inget med utbildning att göra? I A. Olsson & C. Olsson (Red.), *I den akademiska garderoben.* (ss. 9-18). Stockholm: Atlas.

Ottosson, J. (2004). *Psykiatri* (6e uppl.). Stockholm: Liber AB.

de los Reyes, P. & Mulinari, D. (2005). *Intersektionalitet.* Malmö: Liber AB.

Parker, I. (1997). Discursive Psychology. I D. Fox & I. Prilleltensky (Red.), *Critical Psychology: An Introduction*. (ss. 284-298). London: Sage.

Stainton Rogers, W., & Stainton Rogers, R. (2002). (M. Winberg, övers.) *Genuspsykologi. Kön och sexualitet.* Lund: Studentlitteratur.

Sullivan, N. (2003). *A Critical Introduction to Queer Theory.* New York: New York University Press.

Wibeck, V. (2000). *Fokusgrupper. Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod.* Lund: Studentlitteratur.

Wilkinson, S. (2003). Focus Groups. I J.A. Smith (Red.), *Qualitative Psychology: A Practical Guide to Research Methods.* (ss. 184-204). London: Sage Publications Ltd.

Willig, C. (2001). *Introducing Qualitative Research in Psychology: Adventures in theory and method.* Maidenhead: Open University Press.

Wilton, T. (2000). *Sexualities in health and social care, a textbook*. Buckingham: Open University Press.

Bilaga ett

Inbjudan till fokusgrupper

Välkommen till samtal i fokusgrupp!

Tycker du att det pratas för lite om sexualitet på utbildningen? Nu har du chansen att delta i gruppsamtal om sexualitet!

Vi är två studenter på termin 10 som håller på att skriva vår examensuppsats. Uppsatsen skall handla om sexualitet. Vi söker fyra till sex deltagare till en fokusgrupp som träffas vid tre tillfällen under februari för att diskutera sexualitet.

Fokus för undersökningen är hur psykologstudenter förhåller sig till olika perspektiv på sexualitet. Det finns alltså inget krav på att du ska dela med dig av dina personliga upplevelser. Inga förkunskaper krävs! Du kommer naturligtvis att vara anonym i uppsatsen och vi kommer överens om att gemensam sekretess råder utanför gruppen.

Vi träffas vid tre tillfällen à 90 minuter i P021 (ITV-studion).
Träffarna kommer att spelas in på DVD och mp3. Det inspelade materialet kommer bara att ses av uppsatsförfattarna och därefter raderas.

Förutom att ditt deltagande skulle vara till stor hjälp för oss, så kommer det att finnas möjlighet för dig att framföra synpunkter på hur du tycker att undervisningen på psykologprogrammet bör se ut när det gäller sexualitet. Att träffas i en fokusgrupp för att diskutera sexualitet innebär dessutom att du kan fördjupa dina kunskaper på området samt ta del av andras åsikter, tankar och känslor.
Vid sista tillfället kommer vi att bjuda på fika och dessutom kommer alla deltagare att få en bok som tack!

De tider som preliminärt gäller för träffarna är
Torsdag 19/2 09.30-11.00
Tisdag 24/2 10.00-11.30
Onsdag 25/2 10.00-11.30

Vi vill dock betona att de här tiderna endast är förslag och att de i viss mån kan förändras efter deltagarnas önskemål.

Om du är intresserad men tycker att tidsåtgången är för stor så vill vi gärna att du hör av dig ändå så vi kan ändra upplägget! Om du har ytterligare frågor, kontakta oss!

Hör av dig till oss med ditt namn och telefonnummer, vilken termin du går samt vilka tider du kan och inte kan så fort som möjligt men senast fredag den 13 februari.

Välkomna att delta!
Johanna Dahlin och Julius Lindeberg

Bilaga två

Textmaterial för fokusgrupper

Text 1
”Flertalet människor har ett beteende och en könsidentitet som överensstämmer med deras somatiska kön, de väljer en vuxen person av det motsatta könet som sexualpartner och uppnår vanligen orgasm genom samlag. Avvikelser i något av dessa avseenden skapar komplikationer i samlevnaden och kan även få rättsliga konsekvenser. Behandling är möjlig i vissa fall.” (Ottosson, 2004, s. 508)

Text 2
“Both small-scale studies and large-scale surveys confirm that women are more opposed to casual sex than men are and are only half as likely as men to have engaged in it (Cubbins & Tanfer, 2000; Hyde & Oliver, 2000). However, after excluding a small number of men with a great many sexual partners, contemporary men and women differ little in average number of lifetime sexual partners (Langer, 2004). Why is this so? From an evolutionary perspective, more effective contraception has permitted sexual activity with little risk of reproduction, allowing women to have as many partners as men without endangering the welfare of their offspring.
Still, when women complain that the men they meet are not interested in longterm commitments, their laments have a ring of truth. Many more men than women report that they are looking for sexual play and pleasure, not marriage or love. And when inidelity occurs, men are more upset at the thought of their partner having sex with another person, women at the thought of their partner feeling affection for someone else – an outcome that could mean loss of investment in their offspring (Buss, 2004).
These conflicting goals and attitudes are greatest for young adults. With age the two sexes become more similar, regarding a loving relationship as more central to sexuality (Schwarts & Rutter, 1998).” (Berk, 2006, s. 445)

Text 3
“Sexual orientation is clearly not related to adult hormone levels. Most homosexual men have testosterone and estrogen levels similar to those for heterosexual men; most lesbian women have hormone levels similar to those for heterosexual women. A more plausible hypothesis is that sexual orientation depends on testosterone levels during a sensitive period of brain development (Ellis & Ames, 1987). In studies of animals ranging from rats to pigs to zebra finches, males that were exposed to much-decreased levels of testosterone early in life have as adults shown sexual interest in other males (Adkins-Regan, 1988). Females exposed to extra testosterone during that period show an increased probability of attempting to mount sexual partners in the way that males typically do (Figure 11.15). However, in many of these studies, the animals not only acted somewhat like the opposite sex but also looked like them.
Homosexual and heterosexual humans look like each other in most ways but differ in subtle regards. On the average, the bones of the arms legs, and hands are longer in heterosexual men than in homosexual men and longer in homosexual women than in heterosexual women. That is, in this regard, homosexual men are partly ‘feminized’ and homosexual men are partly ‘masculinized’ (Martin & Nguyen, 2004). The length of those bones begins to differ between boys and girls early in life – before puberty – so the differences probably relate to prenatal hormones.” (Kalat, 2007, s. 346)

Text 4

”Att Johanna sexuellt avvek från normen tycktes inte nämnvärt störa de andra tjejerna. Det var således inte (uttalat) hennes sexualitet som gjorde hennes avvikelse tydlig. Däremot fanns det andra områden där hennes sätt att urskilja sig tenderade att irritera eller störa klasskamraterna. Framför allt var det om hennes utseende som man ibland uttryckte negativa kommentarer, något vi såg prov på i det inledande exemplet.

Johanna var nämligen inte enbart den enda öppet homosexuella eleven. Hon var också en av de få elever i skolan som avvek från ett relativt snävt estetiskt ideal. Under tiden för fältarbetet klädde hon sig i lite större byxor än de andra, bar färre tajta tröjor, mer mörka dova färger och gympaskor som stämplades som ’killskor’. Hon lät bli att sminka sig och hade rejält kortklippt hår.

Trots hennes relativt starka ställning i klassen kommenterades hennes sätt att avvika negativt av både killar och tjejer, även om det mestadels skedde bakom ryggen och utom hörhåll för både henne och mig. En av tjejerna berättar: ’Ja, hon avviker nog lite för mycket. Det är både tjejer och killar som pratar skit om henne. Inte så att de inte gillar henne alls, men det är nåt som stör, det är tydligt.’ Hon funderar en stund och fortsätter: ’Fast det verkar mest vara tjejer som blir provocerade. Sånt märks ganska tydligt. De fattar inte varför hon måste se ut så typiskt lesbisk. Varför hon har killskor och så, och inte har behå. Och att hon har kort killhår, att hon har slutat sminka sig och sånt. Det kanske syns att hon inte har behå. Men nu har hon sporttopp som plattar till brösten, och det var tydligen inte heller bra, för då snackar de en massa om det istället!’

Att Johannas lesbiska identifikation upplevdes som en överdrift hade alltså framför allt att göra med hennes utseende. Det verkade således vara själva genusavvikelsen, den upplevda okvinnligheten, snarare än en avvikande sexualitet som betraktades (eller åtminstone uttrycktes).” (Ambjörnsson, 2005, s. 187)

Text 5

”’När man som killen blev en 16-17 år blev det ett väldigt tryck på att man inte skulle vara oskuld. Så jagtänkte alltid att den dagen då jag hittar den rätta tjejen, då kommer det att bli verkligt bra. Men det blev en pojke’

Som Alan säger tas heterosexualiteten för given i det offentliga samtalet. Men den obligatoriska heterosexualiteten förverkligades inte nödvändigtvis i praktiken. Berättelserna beskriver barndomar som innehåller sexuella erfarenheter av både det egna och det andra könet.

Adam Singer drar sig till minnes att han ’varit väldigt sexuell så långt tillbaka jag kan minnas’. Han beskriver utförligt detaljerna i de sexlekar han under låg- och mellanstadiet lekte med barn av båda könen. Bland dessa tecknar han en ljuvlig bild av en ’nudistkoloni’ som startades av lågstadiepojkar i skogen precis bortom skolstängslet.

Sådana erfarenheter av barndomssex med partners från båda könen kan man finna i de heterosexuella livshistorierna likaväl som bland homosexuella vuxna. Tidiga sexuella kontakter med pojkar eller men är inte i sig självt nog för att förhindra heterosexualitet. Det finns undersökningsresultat från andra länder som visar att många fler män har haft sådana kontakter under sin ungdom än det antal som sedermera blir helt eller delvis homosexuella. Unga människors sexualitet är ett möjligheternas fält, inte ett förutbestämt system. Freud pekade på barndomens formmässigt fria sexualitet (hans berömda skämt om ’barnets polymorft perversa läggning’), men han placerade detta endast i den tidiga barndomen.” (Connell, 1996, s. 167)

Text 6

”Poängen är att heterosexualitet inte är en sak, en storhet det är inte någonting självklart,

enkelt, enhetligt eller konfliktfritt. Tvärtom – heterosexualiteten är ett slagfält. Liksom andra sexualiteter är det genomborrat av konflikter som har med ålder, kön, ras och klass att göra. Unga framställs till exempel som mer sexuella än äldre – en 60-årig dam som satt på en buss kyssandes sin 30-årige manlige älskare skulle nog orsaka större rabalder än två unga bögar som gjorde samma sak. Kvinnor framställs som mindre sexuella än män – vilket betyder att en sexuellt aktiv kvinna i vilken ålder som helst kan framställas som avvikande, som en hora, samtidigt som mäns sexuella eskapader tolkas som förväntade, naturliga. Mörkhyade kvinnor och män förväntas vara ”hetare”, mer djuriska och sexuella, än vita personer. Och arbetarklasskvinnor och män antas vara mer sexuella än den mera uppknäppta medelklassen, medan en seglivad stereotyp framställer överklassens män som perversa och bara löst anknutna till heterosexualitet.
Heteronormativiteten som ideologi handskas med dessa konkurrerande varianter av faktiskt förekommande heterosexualitet genom ett antal olika strategier så som att förlöjliga, osynliggöra, patologisera, demonisera och obegripliggöra dem.
Dessa processer går ofta hand i hand och stärker varandra, och de inverkar på såväl kvinnor som män. Således blir den sexuellt aktiva äldre kvinnan som åtrår – och får – unga män skrattretande, osynlig i samhället, samt lite småäcklig och svårt att begripa.” (Kulick, 2004, s. 28)

Bilaga tre

Intervjuguide för fokusgrupper

Välkomna!
Syfte med uppsatsen. Att utforska hur psykologstudenter ser på sexualitet.
Det finns en uppsjö av olika sätta att se på sexualitet. De sätten som lärs ut på psykologprogrammet är bara delar i en rik flora av olika synsätt. Vi är själva intresserade av ämnet och har fördjupat oss en del i perspektiv på sexualitet som inte ryms inom psykologprogrammet. Vi är därför väldigt nyfikna på hur ni ser på sexualitet!
Sexualitet är inte ett ämne som diskuteras så ofta på psykologprogrammet, vi tycker att det borde diskuteras mer. Hoppas också att med hjälp av vår uppsats kunna föra fram ett studentperspektiv på hur sexualitet skulle kunna tas upp på psykologutbildningen.

Deltagarna presenterar sig, namn och termin.

Vi vill ha en så öppen diskussion som möjligt om de här texterna, vi är inte ute efter att ni ska säga det ni tror att vi vill höra!
Det finns alltid en risk i en öppen diskussion att någon säger någonting som någon annan tar illa vid sig av. Om någon känner sig sårad eller arg så ta gärna upp det så att vi kan diskutera det och nå fram till en ömsesidig förståelse.

Vi uppmanar er att på ett lekfullt sätt diskutera utifrån texterna och era egna upplevelser. Pröva olika ståndpunkter, argumentera för och argumentera emot. Emellanåt kommer vi att sticka in med någon fråga. Varsågoda, här är första texten!

Övergripande tema för samtliga sessioner
Vilka diskurser om sexualitet blir tydliga när psykologstudenter talar om sexualitet?

Session Ett

Stimulusmaterial: Tre texter från psykologprogrammet presenteras, författare: Ottosson (2004), Kalat (2007), Berk (2006).

Allmänt hållna frågor:

- Vad tänker ni om de här texterna?
- Om ni utgår från er egen sexualitet och sexuella upplevelser, vad tänker ni då om texterna?

Frågor för att stimulera till diskussion (om det behövs):
Text 1 (hämtad ur Ottosson, 2004):

- Det verkar inte vara så vanligt att människor får orgasm på något annat sätt än genom heterosexuellt samlag om man ska tro Ottosson, vad tror ni?

- Vad tror ni det är för komplikationer i samlevnaden som Ottosson menar uppstår om man inte uppfyller de där kriterierna?

- Om man är heterosexuell och alltid får orgasm efter samlag slipper man

komplikationer i samlevnaden, eller vad tycker ni?

Text 2 (hämtad ur Berk, 2006):

- Å ena sidan giftermål, kärlek och tillgivenhet, å andra sidan one-night stands, sexuell njutning och en ovilja att binda sig. Vad tänker ni om det?

Text 3 (hämtad ur Kalat, 2007):

- Honor som bestiger hannar, maskulina kvinnor och feminina män. Vad tänker ni om det?

Session två:

Stimulusmaterial: Texter från författare med socialkonstruktionistiska utgångspunkter.
Författare: Ambjörnsson (2005), Connell (1996), Kulick (2004).

Allmänt hållna frågor:

- Vad tänker ni om de här texterna?
- Om ni utgår från er egen sexualitet och sexuella upplevelser, vad tänker ni då om texterna?

Frågor för att stimulera till diskussion (om det behövs):
Text 4 (hämtad ur Ambjörnsson, 2005):

- Omgivningen verkade tycka det var jobbigare att Johanna såg lesbisk ut än att hon faktiskt tände på tjejer, kan ni känna igen er i att man tycker så?

- Hur kan det komma sig att omgivningen tyckte det var jobbigare att Johanna *såg* lesbisk ut än att hon faktiskt tänder på tjejer?

Text 5 (hämtad ur Connell, 1996):

- Connell: När vi läste den här texten upplevde vi den som lustfylld, hur känner ni inför er egen lust när ni läser den här texten?

- Om människor som är hetero har en mängd homosexuella upplevelser, vad tycker ni då att man ska lägga in i begreppet heterosexuell?

Text 6 (hämtad ur Kulick, 2004):

- Kulick talar om en heteronorm, hur bidrar ni själva till att skapa och upprätthålla heteronormer?
  Att vara hetero verkar kunna innebära en mängd olika saker. Hur blir man hetero och vad är det man faktiskt blir?

- Att vara hetero verkar kunna innebära en mängd olika saker. Hur blir man hetero och vad är det man faktiskt blir?